

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Aneta Procházková

**Kontakt dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu
s biologickou rodinou**

**Contact between children in temporary foster care with their birth
family**

Praha, 2017

Vedoucí práce: PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.

Poděkování:

Děkuji PhDr. Haně Pazlarové, Ph.D. za pomoc při vedení diplomové práce. Poděkování patří také respondentům, kteří mi věnovali svůj čas. Děkuji také své rodině, která mě po celou dobu mého studia podporovala.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Dne..... Podpis.....

ABSTRAKT

Cílem diplomové práce je seznámit s tematikou kontaktu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu. V teoretické části je popsána pěstounská péče na přechodnou dobu a další formy náhradní rodinné péče se zaměřením na postavení biologických rodičů, pěstounů a jejich podporu. Jsou zmíněny důvody umístění dítěte do náhradní rodinné péče. Práce obsahuje aktuální údaje z této oblasti v České republice, na Slovensku, v Polsku a v Maďarsku. V praktické části jsou využity kvalitativní metody, a to polostrukturované rozhovory a kazuistiky. Záměrem těchto metod je ukázat průběh, možnosti, výhody a limity, a doporučení týkající se kontaktu dětí s biologickou rodinou.

Klíčová slova:

- pěstounská péče na přechodnou dobu
- náhradní rodinná péče
- podpora ohrožené rodiny
- podpora pěstounské rodiny
- zájem dítěte
- kontakt s biologickou rodinou

ABSTRACT

The aim of the master thesis is described the issue of contact of children in temporary foster care. The theoretical part describes temporary foster care and other forms of foster care. The theoretical part is focused on the status of birth family, foster parents and their support services. There are mentioned reasons for placing the child to the foster family. The master thesis contains current facts from this area in the Czech Republic, Slovakia, Poland and Hungary. In the practical part there are used qualitative methods, namely semi-structured interviews and case reports. The purpose of these methods is to show the possibilities, advantages and limitations and recommendations regarding the contact of children in temporary foster care with their birth family.

Keywords:

- temporary foster care
- foster care
- support services for vulnerable families
- support services for a foster family
- interest of the child
- contact with birth family

Obsah

ÚVOD	8
1. PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU A DALŠÍ FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE	10
1. 1. Pěstounská péče na přechodnou dobu	10
1. 2. Proces schvalování pěstounů na přechodnou dobu a zařazení do evidence	12
1. 3. Další formy náhradní rodinné péče	14
1. 4. Důvody umístění dítěte do náhradní rodinné péče	17
2. PODPORA OHROŽENÉ RODINY	21
2. 1. Rodina	21
2. 2. Zájem dítěte	24
2. 3. Podpora a možnosti rodiny v kontaktu se svými dětmi	25
2. 4. Průběh podpory rodiny	27
3. PODPORA PĚSTOUNSKÉ RODINY	31
3. 1. Práva a povinnosti pěstounů	31
3. 2. Podpora a možnosti pěstounské rodiny při kontaktu dětí v jejich péči s biologickou rodinou	33
3. 3. Nabízené služby doprovázející organizace	34
4. PŘÍSTUPY KE KONTAKTU DĚTÍ V NÁHRADNÍCH FORMÁCH PÉČE S RODIČI V ZAHRANIČÍ	38
4. 1. Slovensko	41
4. 2. Polsko	45
4. 3. Maďarsko	47
5. VÝZKUMNÁ SONDA	52
5. 1. Výzkumná otázka	52
5. 2. Vzorek respondentů	53
5. 3. Použité metody	55
6. VYBRANÉ VÝSLEDKY	59
6. 1. Metody zpracování dat	59

6. 2. Výstup výzkumné sondy a interpretace	61
Diskuse.....	74
ZÁVĚR	75
ZDROJE.....	77
Literatura.....	77
Elektronické zdroje	79
Seznam tabulek.....	83
Seznam příloh	84
Přílohy.....	85

Úvod

Tématem diplomové práce je kontakt dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s jejich biologickou rodinou. Toto téma jsem si vybrala, protože s ohroženými dětmi mám určité zkušenosti. Hodiny povinné praxe jsem trávila na orgánu sociálně-právní ochrany dětí, na Farní charitě v sociálně aktivizační službě a v Lumos Czech Republic. Každá praxe byla naprosto odlišná, měla jsem možnost získat pohled na ohroženou rodinu z různých úhlů. Na pěstounskou péči na přechodnou dobu jsem cílila nejen proto, že jsem o ní psala bakalářskou práci. Tento typ pěstounské péče v České republice podle mého názoru zaplnil mezeru v oblasti péče o opuštěné děti. Všechny děti potřebují rodinu.

Na kontakt dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu je kladen vyšší důraz, protože jejím cílem je poskytnout dítěti bezpečný, stabilní a přijímající domov po dobu, než si jejich rodiče upraví poměry. Je to šance pro biologické rodiče. Její úspěch závisí na podpoře, která je poskytnuta nejen jim, ale také pěstounské rodině a také dětem. Dát rodičům šanci, i když o dítě nepečovali správně, není podle mého mínění plýtvání časem. Je nutná kvalitní podpora všech zúčastněných stran. Chtěla bych ale zdůraznit, že by zájem dítěte měl být na prvním místě, dítě by nemělo trpět. Podmínky kontaktu by k tomu měly být uzpůsobeny.

Diplomová práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části jsem se v kapitolách věnovala pěstounské péči na přechodnou dobu a dalším formám náhradní rodinné péče v České republice, podpoře ohrožené rodiny a podpoře pěstounské rodiny. Nabízí se věnovat konkrétní kapitolu podpoře dětí, protože je neméně důležitá, než ty ostatní. Ale toto téma jsem zahrнула do kapitol o podpoře ohrožené rodiny a pěstounské rodiny. Myslím si, že by se podpoře dětí mělo věnovat více pozornosti, protože jsou to právě děti, které ji nejvíc potřebují a bývají opomíjeny. Další kapitola teoretické části byla o přístupu ke kontaktu dětí v náhradních formách péče s rodiči v zahraničí. Vybrala jsem si Slovensko, Polsko a Maďarsko. Tyto země nám jsou kulturně nejbližší, a přitom je systém péče o ohrožené děti odlišný.

V praktické části jsem výzkumnou sondou zjišťovala podporu poskytovanou biologickým rodičům a pěstounům ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí a doprovázející organizace. K tomu jsem využila dvanáct kazuistik a dvanáct polostrukturovaných rozhovorů.

Cílem diplomové práce bylo najít možnosti a výhody kontaktu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s biologickou rodinou, ale také limity a překážky bránící dobrému průběhu kontaktu.

1. Pěstounská péče na přechodnou dobu a další formy náhradní rodinné péče v České republice

„Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat. V situacích, kdy děti nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba hledat optimální formu náhradní výchovy, která je také obsahem činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí.“
(Dostupné 19. 11. 2016 na: <http://www.mpsv.cz/cs/14501>)

1. 1. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Nejnovějším typem náhradní rodinné péče je pěstounská péče na přechodnou dobu. Uzákoněna byla již v roce 2006. Ale až v roce 2013 s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. začala být více využívána. Tato novela zákona upravila finanční a sociální zabezpečení pěstounů. V České republice je stále (oproti jiným evropským zemím) umístěno mnoho dětí v ústavních zařízeních. Srovnání počtu dětí do tří let v ústavní péči v České republice a v evropských zemích tento fakt více zdůraznilo. Česká republika obsazuje první příčky. Při porovnání roku 2002 a roku 2013 se počet umístěných dětí do ústavního zařízení snížil pouze o 25 %. Naproti tomu například na Slovensku toto číslo kleslo až o 90 %. Pěstounská péče na přechodnou dobu by měla toto číslo v České republice dále snižovat. (Dostupné 11. 5. 2017 na: <http://czech.wearelumos.org/sites/default/files/material-seminar11-11.pdf>)

Díky pěstounské péči na přechodnou dobu může dítě po dobu nezbytně nutnou k vyřešení jeho situace být v rodinném prostředí namísto ústavního. Pokud je to možné a v zájmu dítěte, je zachován kontakt biologické rodiny s dítětem. (Ptáček, 2011) Dle Pazlarové (2016) je na kontakt s biologickou rodinou dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu kladen vysoký důraz. Pěstounská péče na přechodnou dobu má řešit dočasnou situaci dítěte, jednou z budoucích možností bývá návrat do biologické rodiny. Podmínky kontaktu jsou upraveny v dohodě o výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, kterou pěstoun uzavřel s doprovázející organizací.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je upravena paragrafem 27a v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. Soud může dítě svěřit do tohoto typu péče pouze osobě zapsané v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. (Macela, 2015)

„Přechodnou dobou se rozumí:

- *doba, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,*
- *doba, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat, nebo*
- *doba do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba.“ (Macela, 2015, str. 340-341)*

Pěstounská péče na přechodnou dobu se v současné době týká nejvíce dětí novorozeneckého a kojeneckého věku. V tomto vývojovém období je pro dítě velice podstatné rodinné prostředí, především úzká citová vazba s jednou pečující osobou. Pokud je dítěti umožněno citovou vazbu navázat, mělo by být schopné ji v budoucnu překlopit na osobu, v jejíž trvalé péči bude vyrůstat. Touto osobou může být osvojitel, dlouhodobý pěstoun, biologický rodič nebo někdo z širší rodiny. (Macela, 2013)

Děti, které se dostávají do pěstounské péče na přechodnou dobu, mohou mít mnoho zdravotních potíží, nejčastěji zaviněných životním stylem matky (závislost na alkoholu nebo omamných látkách). Tato skutečnost klade větší nároky na osobnost pěstouna. Dítěti při uzdravovacím procesu pomáhá rodinné a láskyplné prostředí.

Jednou z mnoha důležitých rolí pěstouna na přechodnou dobu je dokumentovat první dny a pokroky dítěte. Tvoří dítěti deníček a fotí ho jak samotné, tak se členy pěstounské rodiny. Při předávání dítěte do trvalé péče dítě dostane deníček a různé věci na památku. Pro dítě jsou tyto věci důležité především v době, kdy se začíná zajímat o to, kde vyrůstalo po narození. (Pazlarová, 2016) Na to, aby předávání bylo co nejcitlivější a v zájmu dítěte, by měla dohlédnout doprovázející organizace pěstouna na přechodnou dobu.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je vhodná také pro děti předškolního a školního věku. Děti předškolního věku umístěné do pěstounské péče na přechodnou dobu zažily různé traumatické události, počínaje ztrátou rodiče a konče týráním jakéhokoli typu. Pěstoun by měl o dítěti vědět co nejvíce a měl by dokázat adekvátně reagovat na projevy dítěte. Dítě by mělo z chování pěstouna poznat, že existují určité hranice, ale že je pěstoun bezpodmínečně přijímá a má ho rád. Přístup pěstouna je opět jiný, když je mu svěřeno dítě školního věku. (Pazlarová, 2016)

V praxi je potřeba, aby se pěstoun specializoval na určité věkové období dítěte a problematiku, které s sebou nese. Jednou z povinností pěstouna je každoroční vzdělávání. Doprovázející organizace, se kterou má pěstoun podepsanou dohodu o výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, je ze zákona povinna poskytnout pěstounovi každoroční vzdělávání v rozsahu dvacet čtyři hodin. Pěstoun se tak stává profesionálem. (Macela, 2013)

Pěstounská péče na přechodnou dobu by neměla trvat déle než jeden rok. Během této doby je pracovník sociálně-právní ochrany dětí a soud povinen situaci dítěte pravidelně přezkoumávat. Pokud se situace dítěte nevyřeší během jednoho roku, může soud dítě do péče pěstouna na přechodnou dobu znovu svěřit. (Macela, 2015)

Z vlastní zkušenosti vím, že praxe jednotlivých soudů a soudců z různých krajů České republiky není jednotná, každý soudce praktikuje podle toho, jak si zákon vyloží. Vždy by se ale mělo jednat v nejlepším zájmu dítěte.

1. 2. Proces schvalování pěstounů na přechodnou dobu a zařazení do evidence

Prvním krokem žadatele bývá počáteční informace na příslušném úřadě, kde sídlí orgán sociálně-právní ochrany dítěte. Sociální pracovníce dodá žadatelům formuláře, a měla by provést šetření u nich v domácnosti. Dále žadatele čeká psychologické a zdravotnické vyšetření. Pokud se u žadatelů nenajdou potíže bránící ve výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, mohou se zúčastnit přípravných kurzů. Tyto kurzy trvají sedmdesát dva hodin (u žadatelů o dlouhodobou pěstounskou péči a o osvojení přípravné kurzy trvají čtyřicet osm hodin). Po jejich absolvování a zkompletování všech potřebných dokumentů, může žadatele schválit krajská komise.

Pěstounem na přechodnou dobu by měl být vyzrálý a inteligentní člověk, který dokáže dítěti dát láskyplné prostředí. Pěstoun by měl mít čistý trestní rejstřík, neměl by mít problém se závislostí. Měl by být v dobrém zdravotním stavu, psychologické testy by měly vyloučit duševní onemocnění nebo poruchu osobnosti. (Macela, 2013)

Pazlarová (2016) také vyzdvihuje důležitost motivace pěstounů, jejich trpělivost a vřelost. Pěstoun by měl být schopen navázat citový vztah s dítětem, ale na druhou stranu musí být připraven dítě předat do péče další osoby a poté neočekávat vděk.

Vedle osobnostních charakteristik by měl mít žadatel stabilní partnerský vztah. Věk jeho vlastních dětí by měl být vyšší než deset let. Podstatné je, aby jeho vlastní děti byly schopné pochopit princip pěstounské péče na přechodnou dobu, nebyly zmatené a necítily se odstrkované.

Pěstoun na přechodnou dobu je jinak finančně ohodnocen než dlouhodobý pěstoun. Je to z důvodu jeho větší profesionalizace a také proto, že by měl být připraven kdykoli přijmout do péče dítě. A tak i v situaci, kdy nepečuje o dítě, pobírá odměnu pěstouna.

Žadatelé o pěstounskou péči na přechodnou dobu po absolvování psychologického a lékařského vyšetření, přípravných kurzů a schválení krajskou komisí, jsou zařazeni do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Zápisy do evidence a změny má na starosti pověřená osoba jednotlivého krajského úřadu či Magistrátu hlavního města Prahy.

Podle paragrafu 27a zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. o pěstounské péči na přechodnou dobu vede krajský úřad evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Údaje z evidence musí krajský úřad poskytnout také obecním úřadům obcí s rozšířenou působností ve svém obvodu. Obecním úřadům by měla být zaslána kopie rozhodnutí o zařazení žadatelů do evidence. (Macela, 2013)

V této evidenci jsou pěstouni seřazeni podle krajů a města jejich příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Osobní údaje o pěstounech evidence neobsahuje. Každý pěstoun má ve své kolonce věk a případně zdravotní stav dětí, které je schopen přijmout do péče. Evidenci spravuje pověřený pracovník krajského úřadu. Údaje je nutné doplňovat a aktualizovat, je veřejně přístupná na webové stránce. (Dostupné 12. 12. 2016 na: https://urad.kr-olomoucky.cz/pestouni/Lists/Seznam%20pstoun%20na%20pechodnou%20dobu/Vsechny_kraje_prehled.aspx)

Tabulka č. 1: Počet pěstounů na přechodnou k 5. 3. 2017

Celkem pěstounů na přechodnou dobu	Volno: ANO	Volno: NE	Počet umístěných dětí
648	88	560	809

(Dostupné 5. 3. 2017 na: https://urad.kr-olomoucky.cz/pestouni/Lists/Seznam%20pstoun%20na%20pechodnou%20dobu/Vsechny_kraje_prehled.aspx)

1. 3. Další formy náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče se už od vývoje kulturní společnosti dělí na osvojení, a na pěstounskou péči. Ve Starém Římě si opuštěné děti osvojovali ve vyšších společenských kruzích. Na prvním místě byl zájem osvojitele, adopce byla využívána k zajištění návaznosti rodového jména a majetku. Ve středověku a novověku křesťanství vneslo do péče o děti v nouzi velký obrat, a to milosrdenství k bezmocným dětem. Začínají vznikat nalezince a útulky pro opuštěné děti. Mají je ochránit před smrtí či záměrným zmrzačením. Šlechta si takové děti formálně osvojuje, protože tak řeší situaci levobočků, bezdětní manželé si je osvojují, protože chtějí pokračovatele svého rodu. Chudší lidé si opuštěné děti brali do péče kvůli tomu, že jsou pro ně levnými pomocníky. (Matějček, 1999)

V roce 1575 byl zřízen Vlašský špitál, nejstarší ústav pro chudé a opuštěné děti. Po třicetileté válce přibýlo opuštěných dětí a bylo potřeba zřídit více nalezinců a sirotčinců. Kvůli špatné hygieně a nedostačující lékařské péči byla úmrtnost dětí v těchto ústavech vysoká. V roce 1789 byl založen pražský nalezinec určený pro nemanželské děti. V něm děti zůstávaly pouze přechodně před svěřením do pěstounské péče. (Bubleová, 2011)

V roce 1862 byl vydán přelomový zákon o uspořádání obecních záležitostí, který obcím určil povinnost péče o potřebné. Tento zákon byl předlohou pro tzv. chudinský zákon, který zajišťoval pomoc bez ohledu na důvod a věk. Takové pojetí sociální péče bylo na svou dobu pokrokové. Ve dvacátém století začaly vznikat tzv. okresní komise péče o mládež, které tvořily základ sociální péče o děti. Zákon č. 265 o ochraně dětí v cizí péči a nemanželských dětí z roku 1921 sjednotil předpisy a zákony o sociální péči. Pěstounská péče byla nejvyužívanějším typem péče o opuštěné děti. (Bubleová, 2011)

Po druhé světové válce s nástupem komunismu u nás začíná být upřednostňována institucionální výchova na úkor výchovy dítěte v rodině. Převládl sovětský vzor péče o ohrožené děti a pěstounská péče byla zrušena. Dokonce více než pět tisíc dětí bylo odebráno z péče pěstounů. Tyto děti byly umístěny do ústavů, které vznikly z komunisty zabaveného majetku. Díky Matějčkovi, Langmeierovi, a dalším odborníkům se tento typ péče začal kritizovat na základě výzkumů a studií negativních dopadů kolektivní výchovy na děti. Vznikly tzv. SOS dětské vesničky, které měly tyto dopady zmírnit rodinným konceptem. V roce 1963 vstoupily v platnost zákon o rodině a v roce 1973 zákon o pěstounské péči, které poskytly právní ochranu opuštěným dětem. (Bubleová, 2011)

V současné době existuje několik druhů náhradní rodinné péče. Formy upravené dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, který je platný od roku 2014 jsou:

- poručenství,
- péče jiné osoby,
- pěstounská péče,
- pěstounská péče na přechodnou dobu,
- osvojení. (Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/prehled-legislativy/novy-obcansky-zakonik/>)

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. také upravuje další typ náhradní rodinné péče, a to pěstounskou péči na přechodnou dobu, která je popsána výše.

Poručenství nastává tehdy, pokud žádný z rodičů dítěte nemůže plně vykonávat rodičovskou odpovědnost. Poručníka může jmenovat pouze soud. Jeho práva a povinnosti jsou stejná jako rodičovská, ale poručník nemá k dítěti vyživovací povinnost. Soud dozoruje jeho činnost a schvaluje jeho rozhodnutí, týkající se významných záležitostí dítěte. Pokud poručník o dítě osobně pečuje, má nárok na stejné hmotné zabezpečení jako pěstoun. (Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/prehled-legislativy/novy-obcansky-zakonik/>)

Do péče jiné osoby je dítě svěřeno v případě, kdy o dítě nemůže pečovat rodič nebo poručník. Práva a povinnosti této osoby vymezí soud, bývají podobná jako u pěstouna. Péče jiné osoby není zabezpečena dávkami pěstounské péče. Rodičům nezaniká vyživovací povinnost, výživné platí pečující osobě. Pokud není možné vyživovací

povinnost rodičům udělit, nelze dítě umístit do tohoto druhu péče. (Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/prehled-legislativy/novy-obcansky-zakonik/>)

Do pěstounské péče může být dítě svěřeno na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v péči o dítě. Rodič má právo žádat dítě zpět do péče. O tom rozhoduje soud, který jedná v zájmu dítěte. Pěstoun má právo rozhodovat o běžných věcech v životě dítěte, o podstatnějších záležitostech mají právo rozhodovat biologičtí rodiče (popř. soud). Povinností pěstouna je o dítě osobně pečovat a udržovat sounáležitost dítěte s jeho rodinou, především proto, že existuje možnost návratu dítěte do jeho původní rodiny. Pěstounská péče je finančně podporována dávkami pěstounské péče. (Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/prehled-legislativy/novy-obcansky-zakonik/>)

Posledním typem náhradní rodinné péče je osvojení. Mezi osvojiteli a osvojencem vznikají stejné vztahy jako mezi rodiči a dětmi, příbuzní osvojitelů se stávají příbuznými dítěte. Osvojitelé nabudou rodičovské zodpovědnosti. Zaniknou vztahy dítěte k původní rodině, dítě získá příjmení osvojitelů. (Kovařík, 2004)

S přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník se přestalo osvojení dělit na zrušitelné a nezrušitelné. Po uplynutí tří let od rozhodnutí soudu o osvojení jej nelze zrušit. Do té doby osvojení lze zrušit na návrh osvojence či osvojitele (pouze ze závažných důvodů). Podmínky potřebné k osvojení nebyly příliš změněny. (Dostupné 5. 3. 2017 na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-osvojeni-v-noz-98659.html>)

Výklad zákona o rodině nepovoluje osvojení mezi přímými sourozenci a příbuznými. Biologičtí rodiče by měli souhlasit s osvojením dítěte. Souhlasu není třeba v případě, že o dítě nejví zájem. Tento nezáměr musí trvat alespoň tři měsíce od posledního projeveného zájmu. Pracovník sociálně-právní ochrany dětí by měl rodiče upozornit na následky jejich jednání, a poskytnout jim ve věci poradenství. (Kovařík, 2004)

Budoucí osvojitel musí mít dítě nejméně šest měsíců v tzv. předadopční péči a živit je na své náklady. Toto platí i pro osvojení dítěte jinou fyzickou osobou nebo poručníkem, který má dítě osobně v péči. (Dostupné 19. 11. 2016 na: <http://www.mpsv.cz/cs/14501>)

Žadatelé o pěstounskou péči, pěstounskou péči na přechodnou dobu a osvojení po šetření sociální pracovníce z orgánu sociálně-právní ochrany dětí procházejí psychologickým a lékařským vyšetřením, musí absolvovat několikahodinové přípravné kurzy. Poté je musí schválit poradní sbor krajského úřadu.

1. 4. Důvody umístění dítěte do náhradní rodinné péče

Nejčastějším důvodem odebrání dítěte z rodiny je dle Kesslera (2008 in Ptáček, Kuželová, Čeledová, 2011) týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte. Až v 60 % se jedná o týrání fyzické, emoční týrání se týká 89 % případů, sexuální zneužívání 64 % a zanedbávání 60 % dětí. (Kessler et al., 2008 in Ptáček, Kuželová, Čeledová, 2011)

Tabulka č. 2: Důvod umístění dítěte do náhradní péče

Důvod	V procentech
Nedostatečná péče o dítě	66
Finanční situace rodiny	10
Rodiče nezvládají problémové chování dítěte	7
Sociální důvody rodiny	5
Alkohol v rodině	5
Týrání	4
Rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody	3

(Ptáček, Kuželová, Čeledová, 2011)

Špatná finanční situace a nevyhovující bydlení by neměly být jediným podnětem pro odebrání dítěte z rodiny. Pokud jiná opatření (například pomoc úřadů, terénní služba) nevedou ke zlepšení rodinné situace, je možné dítě z rodiny odebrat. Ve většině případů odebrání dítěte z rodiny se jedná o kombinaci více faktorů, jako je nepříznivá sociální situace, bytové a finanční potíže. Odebrání dítěte z jeho biologické rodiny je výrazným zásahem do práv dítěte a jeho rodičů. Dítě může být odebráno pouze na základě rozhodnutí

soudu. Tuto situaci upravuje vnitrostátní a mezinárodní legislativa. (Dostupné 26. 11. 2016 na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=116>)

Základním problémem je přetíženost orgánů sociálně právní ochrany dětí a nedostatek služeb, které by dokázaly rodinu podpořit směrem k aktivní péči o dítě. V současné době sociální pracovníci působí spíše kontrolně a represivně. Také se věnují sociálnímu poradenství, kterému ale chybí systematické vedení rodiny ke zlepšení její situace. Chybí vzdělávání pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí ohledně sanace rodin, přestože je zákonem stanoveno. (Dostupné 26. 11. 2016: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=116>)

Bechyňová (2007) se věnuje příčinám agresivního chování dospělých osob vůči dětem. Popisuje pět typů násilí dle Ericha Fromma a dvě formy násilí spadající do medicínské psychopatologie. Prvním typem násilí je tzv. násilí hravé, které má jako jediné pozitivní důsledky, dítě si tímto způsobem může osahat novou dovednost např. při hře nebo sportu. Druhým typem je tzv. násilí reaktivní, jehož spouštěčem je strach, frustrace či žárlivost. Třetí druh násilí může být prisuzován lidem, jejichž smysl života je pomsta, touha odčinit příkoří, které na nich bylo napácháno. Zdrojem destruktivního násilí je otřesení víry; tento typ je příznačný pro jedince s nedostatečným emocionálním zdravím a sníženým systémem hodnot kladných i záporných osobních postojů. Posledním typem násilí popsaným Bechyňovou (2007) je násilí ve smyslu kompenzace. Jedinec používá násilí jako únik z pasivity, agrese je jediným smyslem života. Jedinci, kteří dítě týrají, si ve většině případů chtějí vztah s dítětem zajistit pomocí násilného chování. Chtějí dítě ovládat mocí. V méně než 10 % jsou týrajícími jedinci duševně nemocní. Ověřenou skutečností je, že násilníci své dítě milují, ale jejich osobnost je nezralá a jejich míra tolerance stresu je velice nízká. (Bechyňová, 2007)

Bechyňová (2007) popisuje čtyři faktory, které mají za důsledek špatné zacházení s dítětem (ať už aktivní agrese, tj. týrání, zneužívání, nebo pasivní agrese, tj. zanedbávání). Každé lidské chování má své příčiny. Tyto příčiny vznikají vyústěním působení řady faktorů – osobnostních, sociálních a kulturních. Faktory jsou rozděleny do čtyř teorií příčin násilného chování k dítěti, jsou to přenos násilí (pod tento pojem patří jak řetězec rodinného násilí, tak transgenerační přenos), sociální stres, který jedinec není schopný zvládnout, sociální izolace a nízké zapojení do občanského života a života komunity.

Pěstouni by měli být proškoleni ohledně různých traumatických situací, které mohou děti potkat. Na přípravných kurzech a na každoročních povinných školeních se tato témata probírají. Pokud se dostane do pěstounské péče (dlouhodobé i přechodné) jakkoli týrané dítě, pěstoun má možnost spojit se s psychologem jeho doprovázející organizace.

Při zotavování z traumatu v první řadě záleží na míře osobní zranitelnosti a rozsahu stresové situace. Ke spontánnímu zotavení jsou potřeba tři základní faktory. Jsou jimi bezpečí a stabilita, funkční sociální sítě a schopnost vyjádřit, co se stalo. Pokud se dítě dostane do bezpečného a stabilního prostředí, klesá hladina stresových hormonů. Může začít proces uzdravování. (Cairns, 2013) Pro děti je těžké pojmenovat, co zažily. Dětské traumatické zážitky se většinou promítají do jejich projevů a chování.

Cairns (2013) popisuje tři fáze zotavení z traumatu. První fáze je stabilizace, druhá integrace a třetí adaptace. Jedinec, který projde všemi fázemi, má šanci na plné uzdravení. Ve chvíli, kdy se jedinec dostane do stabilního a bezpečného prostředí, začnou se mu v záblescích vracet traumatické vzpomínky, může mít noční děsy. Když takto získá přístup ke vzpomínkám na to, co se stalo, může je převést do mluvené řeči. Jedinec se po určitou dobu vyhýbá všemu, co by mu zážitek připomínalo, protože se při jakékoli připomínce zvyšuje hladina stresových hormonů. Časem vzpomínky ztrácejí svůj destruktivní tón, a jedinec je může zařadit do minulosti. Tímto proces nekončí, jedinec, který prožil trauma, si musí znovu najít svou identitu. (Cairns, 2013)

Dítě, které se ocitne v náhradní rodinné péči, nemusí být odebrané z rodiny. Děti se do náhradních forem péče dostávají různě. Velmi častým důvodem je, že dítě matka opustí.

Matka, která opustí své dítě, se nachází v těžké situaci. U nás i ve většině evropských zemí se může obrátit na organizace, které jí poskytnou poradenství a další služby. V první řadě by se s ženou, která se chce vzdát svého dítěte, mělo zacházet jemně a ohleduplně. Porodem dítěte vzniká pro ženu další obtížné období, protože její okolí se začne ptát po jejím dítěti.

V současné době existují různé možnosti, jak nechtěné těhotenství řešit. Nejčastější možností je umělé přerušování těhotenství. Matka může své dítě dát do babyboxu, odkud se ve velice krátké době dostane do osvojení. Pokud matka své dítě opustí v porodnici, dítě se ve většině případů dostane do pěstounské péče na přechodnou dobu, kde by se během co nejkratší možné doby měla situace dítěte vyřešit natrvalo. Málo využívaný je institut

utajeného porodu. Ten spočívá v tom, že jsou rodiče přiřazeny náhradní osobní údaje a spis rodičky po porodu není nikomu přístupný. Tuto formu porodu může žena využít po celé České republice.

Děti se do náhradní rodinné péče dostávají také, pokud jsou jejich rodiče ve výkonu trestu, nebo podstupují léčbu.

2. Podpora ohrožené rodiny

V této kapitole bych se chtěla na ohroženou rodinu zaměřit z různých úhlů. V následujících odstavcích zmíním hodnocení ohroženého dítěte, budu se věnovat rodině a zájmu dítěte a různým druhům podpory ohrožené rodiny. Budou popsány také možnosti rodiny v kontaktu se svými dětmi. Myslím si, že podpora ohrožené rodiny je komplexní záležitost. Pokud má být úspěšná, měly by do sebe jednotlivé části zapadat a tvořit smysluplný celek.

Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny není jednoduchý úkol. Některé, pro dítě nebezpečné jevy v rodině, se dají odstranit vhodnou podporou rodiny ze strany sociální pracovnice či organizace, která se tímto zabývá. Nejčastěji je dítě ohroženo ze strany člena domácnosti. Rodiny, které mohou potřebovat podporu, jsou rodiny, v nichž se objevilo domácí násilí, kde je člen rodiny ve výkonu trestu odnětí svobody, jejíž člen je závislý na alkoholu či drogách, nebo když je její člen duševně nemocný. Zvláštní pozornost by se měla věnovat také rodině, ve které vyrůstá dítě s postižením. Každá rodina má svá specifika a tudíž by sociální pracovník měl využívat účinné postupy a strategie. (Matoušek, 2014b)

Při hodnocení ohrožené rodiny se využívají různé metody. Doporučuje se jich použít více najednou a mělo by je vyhodnocovat více osob. Matoušek (2014b) řadí mezi základní využitelné metody pro posouzení rodiny rozhovor, spontánní pozorování, či pozorování uměle navozené situace, genogram, dotazníky, rozbor dokumentů a další. (Matoušek, 2014b)

2. 1. Rodina

V dávných dobách byla rodina, nebo spíše společenství blízkých lidí nezbytností. Ochrana v rodinném kruhu před nebezpečím byla životní nutností. Potřeba dítě chránit a pečovat o ně nám z těchto dob zůstala. (Matějček, 1994)

Co je to rodina? Každý člověk na tuto otázku odpoví různě, podle svých prožitků a životních priorit. Dle Ottova slovníku naučného (2003) je rodina „*svazek dvojice rodičů a jejich svobodných (neženatých a nevdaných) dětí*“. (Ottův slovník naučný, 2003, str. 877) Jedná se o tzv. rodinu individuální, neboli monogamickou.

Národní zpráva o rodině vydaná Ministerstvem práce a sociálních věcí rodinu definuje jako: „*konstelaci formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity.*“ (Dostupné 6. 3. 2017 na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf)

Další znaky rodiny jsou proměnné dle sociokulturního prostředí a dle konkrétních forem soužití členů rodiny v čase a prostředí. Rodina existuje v různých kulturních prostředích a je za ni okolím považována. (Dostupné 6. 3. 2017 na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf)

Matoušek (2003) rozlišuje užší, tradičnější pojetí rodiny a širší. „*V užším, tradičnějším pojetí je rodina skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce). V širším pojetí, jež se začíná rozšiřovat v USA a v některých státech EU, se za rodinu začíná považovat i skupina lidí, která se jako rodina deklaruje na základě vzájemné náklonnosti.*“ (Matoušek, 2003, str. 187)

Lze rozlišovat více typů rodin. Nukleární rodina je dvougenerační, do orientační rodiny se jedinec narodí, prokreační rodinu jedinec zakládá sňatkem nebo početím dětí. (Matoušek, 2003)

V současné době jako rodina mohou fungovat různé skupiny lidí, pokud se jako rodina označují. Pro dítě je důležité to, že potřebuje vyrůstat v milujícím a přijímajícím prostředí. Rodina je to, s čím se novorozenec (v lepším případě) potká hned na začátku svého života, kdy prožívá své nejzranitelnější období.

V rodině by se v ideálním případě mělo skloubit rodičovství biologické a psychologické. Světová zdravotnická organizace a UNICEF definují pojem zdravá rodina. V tzv. zdravé rodině jsou rozvinuty pozitivní emoční vztahy, členové rodiny se respektují navzájem a dokážou spolu efektivně komunikovat. Rodina by měla nejen naplňovat fyzické potřeby dítěte, ale také ty psychické. Dítě by si mělo být vědomo své identity, jejímž prostřednictvím získává zdravé sebepojetí, sebeúctu a sebevědomí. K tomu, aby si dítě mohlo vytvořit svou identitu, potřebuje znát svou životní historii. Identita nevzniká jen na základě formálních údajů, jako jsou jméno, příjmení, rodný list. Pro dítě jsou důležité fotografie, předané vzpomínky na jeho rodinu. Pokud dítě nemůže vyrůstat ve své biologické rodině, měly by mu být úměrně jeho věku vysvětleny důvody. Dítěti by nemělo být nic zatajováno, a vlastní rodina dítěte by neměla být hanobena. (Ptáček, 2011)

Dle Matějčka (2005) je rodina systém, ve kterém se každý jeho člen ovlivňuje navzájem. Dítě tak má možnost poznávat fungování mezilidských vztahů. Rodina je včleněna do širšího společenského systému. Rodina má v první řadě v sobě obsaženou tzv. schopnost sebeopravy a sebezáchovy. Tudíž když se v rodinném systému stane neočekávaná krizová událost, rodina by ji měla dokázat zvládnout. Pokud to bude nad její síly, existují určité sítě, které ji zachytí, nebo se na ně rodina může obrátit. (Matějček, 2005)

V rodině je podstatná vzájemnost, tedy to, že rodiče – nemusí být biologičtí, uspokojují potřeby dítěte a dítě uspokojuje jejich psychické potřeby. Rodič k dítěti pociťuje určitou citovou angažovanost, dítě mu není lhostejné. Má o ně strach, raduje se s ním, není jen pouhým pozorovatelem či usměřovatelem dětského chování. (Matějček, 2005)

Podle mého názoru opravdový a hluboký citový vztah s dítětem může být navázán jen v rodinném prostředí, ve vlastní či pěstounské rodině. Jakékoli zařízení toto nemůže nahradit, protože pracovníci mají domov jinde. Dítě může být svěřeno do péče pěstounům, pro které je zprvu cizí, a oni jsou cizí pro dítě. Postupně se poznávají a dítě začíná přijímat za své. A nejen oni, ale celá jejich rodina.

Pro dítě nejsou důležití jen rodiče, ale i sourozenci, s nimiž si buduje vztah. Starší dítě by nemělo být odmítáno ze strany rodičů, ale naopak uváděno do role jejich spolupracovníka a dospělejšího jedince. Dítě si vedle sourozence může budovat identitu, učit se toleranci a zodpovědnosti. Společně si sourozenci budují náklonnost, která jim může vydržet až do dospělosti. (Matějček, 2005)

Matoušek (2010) se věnuje pojmu mnohoproblémová rodina. Tato rodina se vyznačuje tím, že dlouhodobě řeší větší počet problémů, které se týkají jejích členů i jejího okolí. Rodina se do kontaktu se sociální službou nebo se sociálním pracovníkem dostane, až když se jeden z problémů stane neúnosným. Pokud krize pomine, problém se vyřeší, rodina kontakt s pracovníkem či službou přeruší. Rodina se tak dostává do krize opakovaně, s pracovníkem spolupracuje pouze přerušovaně, nikoli dlouhodobě a efektivně. Někteří autoři používají místo termínu mnohoproblémová rodina pojem rodina zažívající mnohočetný stres. Toto označení rodinu méně stigmatizuje. (Matoušek, 2010)

Rodina, která se ocitla v krizové situaci anebo se v ní nachází dlouhodobě, by měla být podpořena multidisciplinárním týmem pracovníků. Literatura rozlišuje pojmy podpora rodiny, sanace rodiny a rodinná terapie. Těmto termínům bych se v této kapitole chtěla věnovat.

2. 2. Zájem dítěte

Matějček (2005) současnou společnost označuje za pedocentrickou, tj. orientovanou na ochranu a hodnotu dětí. V roce 1990 byla v sídle OSN podepsána mezinárodní Úmluva o právech dítěte. Tato Úmluva potvrzuje kulturní vyspělost společnosti. V dobách dávných dítě a jeho blaho nemělo příliš velký význam. Matějček (2005) porovnává hodnotu dítěte ve starověku a středověku, a nyní: „*K zahubení dítěte narozeného se stavějí podobně, jako se staví dnešní společnost k umělému ukončení těhotenství.*“ (Matějček, 2005, str. 340)

Nejlepšimu zájmu dítěte se věnuje Úmluva o právech dítěte. Výbor OSN pro práva dítěte vydává komentáře, ve kterých jednotlivé články vykládá. V konceptu nejlepšího zájmu dítěte jsou tři hlavní složky, a to, že je základním právem dítěte, aby byl jeho nejlepší zájem posouzen a byl na něj brán ohled. Další složkou je tzv. interpretační princip, to znamená, že pokud lze vyložit právní předpis různě, měl by být vybrán ten, který je v nejlepším zájmu dítěte. Poslední složkou je to, že by se v první řadě měly posuzovat kladné či záporné následky úkonu pro dítě. (Dostupné 20. 11. 2016 na: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>)

Úmluva o právech dítěte se věnuje také ostatním právům dítěte. V nejlepším zájmu dítěte by mělo být dodržování sedmi základních práv dítěte. Podle Výboru OSN by se měl každý případ řešit individuálně. Výbor se shodl na tom, že jejich pořadí není závazné. Každé dítě má právo vyjádřit svůj názor, mít svou identitu, právo na zachování rodinného prostředí a vztahů, právo na péči a ochranu bezpečí, zranitelnost dítěte, právo dítěte na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdravotního stavu a právo na vzdělání. (Dostupné 20. 11. 2016 na: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>)

Chtěla bych zdůraznit určitá práva dítěte, a to právo mít svou identitu, právo na zachování rodinného prostředí a vztahů, právo na péči a ochranu bezpečí dítěte. Pokud dítě z různých důvodů nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině, mělo by vědět proč. Přestože

v první řadě má být dodrženo právo dítěte na péči a bezpečí, měl by být zvažován kontakt dítěte s jeho rodinou, i když z ní bylo odebrané. Kontakt by měl proběhnout jen v případě, že je to v nejlepším zájmu dítěte.

Dítě má právo na zachování rodinného prostředí a vztahů. Pokud orgán-sociálně právní ochrany dětí po důkladném zvážení všech faktorů dítě odebere z rodiny, dítě by mělo být umístěno do náhradního rodinného prostředí při zachování vztahů k jeho vlastní rodině.

V dřívějších dobách bylo běžnou praxí, že kontakt dětí v pěstounské péči nebyl žádoucí, což bylo v přímém rozporu s právem dítěte na zachování rodinného prostředí a vztahů. Děti byly umísťovány daleko od bydliště biologických rodičů. Pěstounská péče fungovala jako osvojení. V současné době je kladen větší důraz na kontakt mezi dětmi a jejich vlastními rodiči. (Pazlarová, 2016) Toto téma je stále velmi diskutované a ve společnosti panují mnohdy extrémní názory.

2. 3. Podpora a možnosti rodiny v kontaktu se svými dětmi

Děti, které z různých důvodů nemohou žít ve své vlastní rodině, mají nejen právo, ale i potřebu znát svou minulost. Znalost osobní historie dítěte a jeho rodiny by měla být součástí dětské osobnosti. Pokud dítě neví vůbec nic o své rodině, nezná své kořeny, může si vymýšlet různé nereálné až fantastické představy. (Pazlarová, 2016) Děti mají magické myšlení, mohou si myslet, že je pěstouni ukradli jejich rodičům, nebo že tak zlobily, že je jejich rodiče nemají rádi. Dítěti by pravda měla být sdělena citlivě a přiměřeně věku. Nikdo by neměl jejich rodiče urážet nebo pomlouvat.

Podle Pazlarové (2016) děti, které znají situaci své rodiny, mohou navázat kvalitnější vztahy s pěstounskou rodinou. V dospívání začíná být podstatné, kdo jsme a odkud pocházíme. Dospívající hledají své kořeny, pokud je neznají. Při honbě za hledáním své minulosti mohou děti utíkat z domova, chodit za školu, lhát...

Z výše zmiňovaných důvodů je dobré, aby děti věděly o svých kořenech, a pokud to není v rozporu s jejich zájmem, měly možnost se svými biologickými rodiči kontaktovat. Kontakt, pokud probíhá správně, je velmi podstatný nejen pro dítě, ale také pro jeho rodiče a pro pěstouny. Rodiče mohou být kontaktem motivováni k udržování a rozvíjení rodičovských kompetencí.

Kontakt dětí s rodiči je právně upraven. Upravuje jej zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., který pěstounům ukládá povinnost umožnit kontakt rodičů s dítětem (pokud soudní rozhodnutí nestanovuje jinak). Žadatelé o pěstounskou péči přechodnou i dlouhodobou jsou na tuto situaci připravováni v přípravných kurzech. Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají v kontaktu mezi rodiči a dětmi pěstounům poskytovat poradenství, vzdělávat je a podporovat je. (Pazlarová, 2016) Kontaktu podrobněji se budu věnovat ve třetí kapitole.

Pokud byly děti ze své rodiny odebrány a umístěny buď do ústavního zařízení, nebo do pěstounské péče, mají omezené možnosti kontaktu se svými rodiči. Dítě se v nové situaci ocitlo jakoby za trest – je vytržené ze svého domova, od svých blízkých, kamarádů, učitelů... V novém prostředí si dítě neví rady, a pokud mu sociální pracovník, zaměstnanec dětského domova nebo pěstoun nenabídne pomoc, dítě může zůstat bezradné. Rodina, odkud bylo dítě odebrané, má možnost oslovit organizaci, která se zabývá sanací rodiny. Ta může začít ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí řešit situaci.

Sanace rodiny je z právního hlediska popsána v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., a zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb. V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí je sanace rodiny upravena novelou č. 134/2006 Sb. Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou specifikované v zákoně o sociálních službách. Tento typ sociální služby má působit preventivně proti sociálnímu vyloučení. Mohou mít terénní nebo ambulantní charakter. (Bechyňová, 2008)

Matoušek (2003) definuje sanaci rodiny jako *„postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen.“* (Matoušek, 2003, str. 196)

V některých evropských zemích se sanace rodiny využívá jako první metoda v případech, kdy je sociální služba zkontaktována kvůli ohrožení dítěte. Sanace rodiny ve smyslu podpory rodiny má široký záběr působení. (Matoušek, 2003) Sanace rodiny je stejný pojem, jako podpora rodiny, jen je podle mého názoru využívanější. Zahrnuje různé druhy podpory rodiny, které jsou popsány níže. Jedná se například o sociálně aktivizační služby pro rodinu, videotrénink interakcí, služby dobrovolníka, terapeutické služby, materiální pomoc atp.

O ohroženém dítěti se orgán sociálně-právní ochrany dětí dozvídá z blízkého okolí dítěte, tj. sousedé nebo komunita, ve které dítě žije, školská zařízení nebo zdravotnická zařízení. Každý, a nejen ten, kdo přichází do kontaktu s dětmi, má povinnost ohlásit a zabránit spáchání jakéhokoli trestného činu na dítěti. (Matoušek, 2014a) Pokud se situace rodiny neřeší, pravděpodobně dojde k odebrání dítěte z rodiny. Sanace rodiny může být prevencí odebrání dítěte, nebo se naopak věnuje rodině po odebrání dítěte, aby se dítě mohlo vrátit domů. Podporu je třeba poskytovat průběžně, jednorázová podpora nebývá účinná.

Klienti, kteří nejčastěji potřebují podporu, mají špatnou socioekonomickou situaci, nízký společenský status, nedostačující podmínky bydlení, nízký příjem nebo jsou nezaměstnaní. Mohou patřit k etnické minoritě nebo k sociálně vyloučené skupině, a získávají negativní nálepky, které mohou pracovníky blokovat v odborné pomoci. Klienti sanace mívají omezené komunikační schopnosti. Na doporučení ohledně péče a výchovy dětí reagují podrážděně, nebo se zablokují. (Bechyňová, 2008) Souhrou všech těchto faktorů jsou možnosti rodiny v kontaktu a v úspěšném výsledku sanace nižší.

V některých případech není sanace doporučována. Není vhodná například při krutém týrání, závislosti rodičů na alkoholu a drogách, při duševní nemoci rodičů, kteří se nechtějí léčit a nesouhlasí se sanací, nebo pokud jsou rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo právní způsobilosti. (Bechyňová, 2008)

2. 4. Průběh podpory rodiny

Na začátku práce s rodinou by měl pracovník zjistit, kdo se rodinou zabýval v minulosti a současnosti, a jaké byly výsledky jeho práce. Rodiny potřebující podporu kolem sebe většinou hromadí větší množství pracovníků a organizací. Může se tak stát, že jejich zásahy svou nekoordinovaností rodině spíše uškodí. (Matoušek, 2014a)

Matoušek (2014a) při prvním kontaktu s rodinou zmiňuje obranné projevy rodiny a dává je do souvislosti s problémy, ztrátami a různými traumaty uvnitř rodiny. Pracovník by rodině neměl nutit svou pravdu a přesvědčení, ale měl by se v první řadě snažit rodinu pochopit. Teprve poté může nastat tzv. připojování pracovníka k rodině. Pracovník by měl této fázi dát čas. V některých případech je ale nutné jednat rychle, a to když hrozí nebezpečí dítěti nebo jinému členu rodiny. Podpora rodiny by ale měla nadále pokračovat. (Matoušek, 2014a)

Při práci s rodinou se doporučuje vytvořit tzv. genogram. Pracovník tak lépe pochopí vztahy v rodině a i rodina tak může snáze najít příčinu svých potíží. Vytvoření genogramu by mělo být na bázi dobrovolnosti. Po prvních kontaktech pracovníka s rodinou by mělo vzniknout hodnocení potřeb rodiny a rizik v rodině. V návaznosti na hodnocení by měla vzniknout smlouva o práci s rodinou. Smlouva obsahuje cíle podpory, harmonogram kontaktu rodiny s pracovníkem, jeho formu a délku. Vytvoření cílů neznamená výčet problémů v rodině, je vhodné je definovat jako konkrétní chování členů. Jejich dosažení lze poznat podle jasných znaků, které by měly být také popsány ve smlouvě. (Matoušek, 2014a)

Terapeutické programy jsou zacíleny na potřeby rodiny. Tyto programy by měly rodinu naučit lépe vnímat potřeby dětí a schopnost pečovat o ně. Mohou být zaměřeny na hospodaření s penězi, správnou péči o dítě zahrnující zdravou výživu a dostatečnou hygienu, na neagresivní řešení sporů mezi členy rodiny či na hledání zaměstnání. Čím jsou terapeutické programy lépe zkombinované, tím se zvyšuje šance na úspěch. Intervenční program by měl řešit i materiální potíže rodiny, například co se týče bydlení, zdravotní péče, finanční pomoci, poukázek na oblečení, nebo výpomoci v domácnosti. V některých zemích existují dobrovolníci, kteří docházejí do rodin vypomáhat. (Matoušek, 2010)

Terapeutické programy se nemusí týkat praktických věcí chodu domácnosti, ale mohou být zaměřeny na vztahy v rodině. Může být využita sociální terapie nebo rodinná terapie.

Sociální terapie není cílena jen na jeden problém, dokáže řešit jakékoli problémové chování nebo situaci klienta, ale jen pokud je klient aktivní. Sociální terapie podporuje kompetence klienta – schopnost, aby dokázal sám efektivně řešit své potíže. Sociální pracovník může klienta doprovázet, vést a v případě ohrožení by měl zasáhnout. Právě sociální pracovník bývá první, který se s ohroženou rodinou setká. (Zakouřilová, 2014)

Rodinná terapie je zaměřena na interakce v rodině, na očekávání a motivy jejích členů. Cílem je efektivní komunikace a stanovení jasných rolí mezi manžely, rodiči a dětmi-sourozenci. Terapeut může pracovat s jednotlivcem, partnery, s částí rodiny, nebo s rodinou celou. Provádí se v poradnách pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, na specializovaných pracovištích psychiatrických léčeben anebo v soukromých ordinacích. (Matoušek, 2003)

Za terapeutem může rodina přijít sama ze své vlastní iniciativy, nebo na doporučení sociální pracovníce orgánu sociálně právní ochrany dítěte. Na začátku terapie mohou klienti s terapeutem uzavřít tzv. kontrakt o pravidlech a průběhu. Z hlediska terapie je pro rodinu těžké začít důvěřovat terapeutovi a začít s terapeutem hovořit. Rodina, kde se vyskytuje násilí, má strach otevřeně mluvit s terapeutem, a trvá delší dobu navázání důvěrného vztahu. V návaznosti na syndrom CAN, terapeut může být v roli experta, znalce, kdy má posoudit psychický stav dítěte, které bylo týráno. O takové vyšetření žádá soudce nebo policejní vyšetřovatel. (Bechyňová, 2007)

Bez materiální pomoci se mnohdy nelze obejít, ale je nutné, aby byla prostředkem aktivizace, a rodina se na ní nestala závislou. Rodina má být aktivizována, pracovníci by neměli podporovat pasivitu členů. Pro pracovníky je komplexní podpora rodiny velmi náročná a snadněji dochází k jejich vyhoření. (Matoušek, 2014a) Podle Sharlin a Shamai, (in Matoušek, 2014a) se pracovníci uchylují k tzv. koalici v zoufalství. To znamená, že pracovníci začínají napodobovat rodinu; může se snížit tolerance frustrace a zvýšit tendence k agresivnímu řešení problémů, neschopnost podporovat rodinu, nebo pracovník přestane udržovat hranice mezi sebou a rodinou. Podle Matouška (2014a) je jedním z možných řešení práce v týmu.

Pro rodinu může být klíčový přístup k informacím, jejich problémem je to, že je neumí vyhledávat a efektivně využívat. Pracovník by se měl snažit to členy rodiny naučit, ne jim informace jen podávat. Rodina by měla pracovníka pokládat za autoritu, na druhou stranu by neměla mít pocit, že jí pracovník opovrhne a poučuje ji. Naopak může být účinnější, pokud pracovník sám předvede nebo popíše žádoucí jednání. (Matoušek, 2014a)

Jednou z efektivních a využívaných technik je videotrénink interakcí. Pracovník rodinu natáčí při běžných věcech v domácnosti a pak s nimi natočenou situaci rozebírá. Video by mělo být krátké a mělo by v něm být obsažena alespoň jedna věc, která se rodině povedla. Videotrénink interakcí je založen na výčtu pozitivního jednání členů rodiny, je na pracovníkovi, aby se je snažil najít. Negativní jednání by mělo být odsouváno do pozadí, aby pozitivní chování mohlo být zpevnováno.

Při podpoře rodiny může pracovník odhalit trauma člena (nebo členů) rodiny z blízké či daleké minulosti. Může jít například o týrání nebo sexuální zneužívání, odebrání z rodiny nebo o násilí mezi partnery. Je na uvážení pracovníka, kdy a jak se bude traumatu věnovat. (Matoušek, 2014a)

Rodina, která z různých důvodů potřebuje podporu specializovaného pracovníka, většinou nedodrží žádné rituály. Tyto rituály se objevují ve funkčních rodinách, jedná se například o společné stolování, trávení volného času nebo pomoc dětem s přípravou do školy. Úlohou pracovníka je pomoci rodině je vytvořit. (Matoušek, 2014a)

Jak už jsem zmiňovala, s rodinou by měl pracovat multidisciplinární tým pracovníků. Posouzení a hodnocení ohroženého dítěte a rodiny vyžaduje komplexní spolupráci různých subjektů. Mezi subjekty, které jsou kompetentní řešit situaci ohroženého dítěte, patří státní organizace, tj. magistrátní a městské úřady, úřad práce, orgány samosprávy, dále školská a zdravotnická zařízení, psychologové, speciální a sociální pedagogové, církevní, příspěvkové a nestátní neziskové organizace poskytující sociální služby, policie, soudy, probační a mediační služba a v neposlední řadě pěstounské rodiny. (Matoušek, 2014a)

3. Podpora pěstounské rodiny

Už v přípravných kurzech pro žadatele o pěstounskou péči (jak přechodnou, tak dlouhodobou) se tématu kontaktu dětí v péči s biologickou rodinou věnuje několik hodin. Žadatelům je vysvětlena důležitost kontaktu pro děti, biologické rodiče a i pro ně samotné. Pěstouni mají povinnost udržovat kontakt s biologickou rodinou dítěte. Ve všech formách pěstounské péče je kontakt s biologickou rodinou dítěte brán v potaz. V pěstounské péči na přechodnou dobu je na ni ale kladen větší důraz, protože je možné, že se dítě bude vracet do své rodiny nastálo. Není to jednoduchý úkol, a tak by pěstouni měli mít přístup ke službě, která by jim v tom měla pomoci a podpořit je. Tyto služby poskytuje doprovázející organizace.

Pěstounské rodiny oproti jiným zažívají mnoho zátěžových situací. Velmi těžko lze zjistit, jaké jsou předpoklady fungování pěstounské rodiny. Dle Sobotkové (2003) mezi znaky optimální funkčnosti patří motivace rodiny, silný citový vztah mezi partnery, určitá osobnostní struktura pěstounů, pracovitost, schopnost poradit si, tj. dokázat zaktivizovat své vlastní síly či dokázat požádat a přijmout podporu a pomoc jak od rodiny, tak od institucí a také duchovní zralost (pěstounské rodiny bývají věřící). Sobotková (2003) přikládá důležitost také informovanosti pěstounů o přijímaném dítěti.

V této kapitole bych chtěla popsat práva a povinnosti pěstounů, podporu pěstounů a jejich možnosti, druhy kontaktu a služby, které nabízejí doprovázející organizace.

3. 1. Práva a povinnosti pěstounů

Hlavním právem a povinností pěstouna je pečovat o jemu svěřené dítě. V běžných věcech o něm může rozhodovat. K mimořádnému rozhodnutí typu vystavení cestovního dokladu, lékařský zákrok, volba školy atp. by měl biologický rodič dítěte dát souhlas. V některých případech je získání souhlasu na základě soudního rozhodnutí. Jedná se o případy, kdy rodič odmítá dát souhlas, přestože je to v zájmu dítěte, nebo když je rodič nezvěstný. (Macela, 2015)

Pěstoun má právo na služby, které jsou hrazeny ze státního příspěvku. Aby mohl tyto služby čerpat, je povinen uzavřít tzv. dohodu o výkonu pěstounské péče. Tato dohoda by měla být uzavřena mezi pěstounem a buď obecním úřadem pověřené obce (tj. s orgánem sociálně právní ochrany dětí), nebo právnickou či fyzickou osobou k tomuto úkonu

pověřenou (tj. doprovázející organizace). V této dohodě by měla být práva a povinnosti dále upravena. (Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/pestouni/prava-pestounu/>)

Mezi práva, která může pěstoun využít, patří právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o dítě, možnost využití odlehčovací, neboli respitní péče alespoň na čtrnáct dní v roce (pokud je dítě v péči pěstouna starší dvou let), poradenství, psychologickou, terapeutickou či jinou odbornou pomoc poskytovanou osobě pečující o svěřené dítě nebo osobě zařazené v evidenci, dále zprostředkování bezplatné možnosti vzdělávat se v oblasti péče o dítě (tato služba je pro pěstouny povinná). Pěstoun by měl každoročně splnit dvacet čtyři hodin povinného vzdělávání, které zajišťuje doprovázející organizace. (Macela, 2015)

Kontakt dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu s jeho rodiči je určen buď na základě tzv. individuálního plánu ochrany dítěte, nebo dle rozhodnutí soudu. Pěstoun má právo na pomoc při jeho udržování a rozvíjení, konkrétně na zajištění místa a případné asistence při něm. Pěstounovi by měla být poskytnuta náležitá podpora a pomoc v přípravě všech zúčastněných. Pěstoun na přechodnou dobu by měl vytvořit každému dítěti v jeho péči tzv. knihu života. (Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/pestouni/prava-pestounu/>)

Kniha života v podobě deníčku má pomoci dítěti poznat a pochopit životní etapu, která by bez pěstouna zůstala dítěti neznámá. V deníčku jsou popsány důležité pokroky dítěte, může v něm být citlivě vysvětleno, proč dítě nemůže být u svých biologických rodičů, mohou v něm být jeho fotografie, fotografie s pěstouny.

Mezi povinnosti pěstouna patří povinné vzdělávání v oblasti péče o dítě v rozsahu dvacet čtyři hodin každý rok, naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupráce s orgánem sociálně právní ochrany dětí. Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti.

Pěstoun je povinen umožnit kontakt dětí v jeho péči s jeho biologickou rodinou, pokud soud nestanoví jinak. (Macela, 2015) Především v pěstounské péči na přechodnou dobu je udržování kontaktu důležité, protože existuje možnost návratu dítěte do jeho původní rodiny.

3. 2. Podpora a možnosti pěstounské rodiny při kontaktu dětí v jejich péči s biologickou rodinou

Právem dítěte je být v kontaktu s vlastní rodinou, pokud to není v rozporu s jeho zájmem. V některých případech krutého zacházení s dítětem může být kontakt soudně omezen nebo zakázán. V jiných případech by se mělo brát v potaz přání dítěte. Vyjádření dítěte by mělo být respektováno. Pěstouni by je měli podpořit a společně se sociální pracovníci a doprovázející organizací uzpůsobit kontakt s rodiči tak, aby se dítě při setkání cítilo bezpečně. Po kontaktu jsou možné změny v chování, například zlobení nebo smutnění. (Pazlarová, 2016)

Rodičům zůstává rodičovská odpovědnost, i když jim byly děti odebrány – nežijí s nimi. Měli by mít základní informace o svých dětech a účastnit se na důležitých rozhodnutích, které se jich týkají. Výzkumy, které byly zaměřeny na vliv kontaktu rodičů a dětí v náhradních formách péče, zjistily, že pro většinu dětí má kontakt kladný vliv a je prospěšný pro jejich sociální a citový rozvoj. Naopak výsledkem studie z roku 1988 dánského odborníka Christofferese je, že pouze malé části dětí kontakt s rodiči nepůsobí potíže. Pro větší část dětí je naopak zdrojem stresu, protože opakovaně prožívají nevyřešené konflikty s rodiči. (Zezulová, 2012) K tomu, aby byl pro dítě kontakt co nejpříjemnější, je třeba podpory doprovázející organizace. Pěstouni se mohou v případě potřeby obrátit na svou sociální pracovníci, sociální pracovníci dítěte a na svou doprovázející organizaci.

Kontakt může mít mnoho podob, nemusí se jednat o přímý osobní kontakt. V konkrétních případech, kde osobní kontakt mezi rodičem a dítětem není možný (např. výkon trestu odnětí svobody, pobyt v léčebně), je využíván písemný kontakt. Rodič odesílá dopis přímo na adresu pěstouna, který má v péči jeho dítě.

Dalšími druhy kontaktu jsou telefonický kontakt a elektronický kontakt mezi dítětem a rodičem. Obě tyto formy nelze kontrolovat tak, aby byly bezpečné pro dítě. V současné době má každé dítě od určitého věku mobilní telefon připojený k internetu a svůj facebook nebo jinou sociální síť. Tam si může své rodiče snadno vyhledat a kontaktovat je. Podle Pazlarové (2016) by telefonický kontakt měl být upraven v dohodě o kontaktech.

Také osobní kontakt má mnoho podob. Především při prvních kontaktech by měla být přítomná další osoba, pěstoun nebo intervenční pracovník. V některých případech

asistovaný kontakt zůstane i nadále. Jde o případy, kdy se rodiče dříve chovali nevhodně. Byli agresivní, pod vlivem alkoholu nebo omamných látek, nebo nedodržovali dohodnutá pravidla. Právě v těchto případech se doporučuje, aby se chvíli před samotným kontaktem dítěte a rodiče, s rodičem setkala třetí osoba. Lze tak předcházet nepříjemnému zážitku pro dítě. (Pazlarová, 2016)

Osobní kontakt může být také bez asistence, jen dítě a rodič, nebo jiný příbuzný. Může vypadat různě, od krátké procházky, až po několikadenní pobyt. Pokud je dítě v bezpečí a není to v rozporu s jeho zájmem, měl by kontakt probíhat v soukromí a na příjemném místě. Záleží také na věku dítěte, protože mladší dítě, které je na pěstouny navázané, by se bez nich mohlo bát. Naopak starší dítě by třeba radši chtělo být s rodiči o samotě.

Aby kontakt proběhl bez problémů a zbytečných komplikací, je dobré jeho naplánování. K tomu slouží dohoda o kontaktech. Tato dohoda je specifická pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. Může být potvrzena soudním rozhodnutím. Pro dítě, které přichází do pěstounské péče na přechodnou dobu, stanovuje druh kontaktu, jak často k němu bude docházet a další možné podrobnosti. Je za ní zodpovědný intervenční pracovník. (Pazlarová, 2016)

3. 3. Nabízené služby doprovázející organizace

V novele zákona o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. v roce 2013 jsou popsány služby, pro které se používá souhrnný termín doprovázení. Doprovázení má mít podpůrnou funkci, naopak orgán sociálně právní ochrany dětí kontrolní. Má několik částí, ty hlavní jsou podpora pěstounů, podpora dětí a podpora rodiny jako celku. (Pazlarová, 2016)

Od roku 2013 musí mít každý pěstoun svou doprovázející organizaci, se kterou podepsal dohodu o výkonu pěstounské péče. Pěstoun na přechodnou dobu tuto dohodu musí podepsat do třiceti dnů od zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Na tuto organizaci se může obrátit, pokud potřebuje. Doprovázející organizace služby pro pěstouny hradí z peněz, které dostává od státu každoročně na každou pěstounskou rodinu. Klíčový pracovník za rodinou dojíždí minimálně jednou za dva měsíce. Doprovázející organizací může být i orgán sociálně právní ochrany dětí.

V pěstounské péči a především v pěstounské péči na přechodnou dobu může rodič žádat o dítě zpět do své péče. Také kvůli této možnosti jsou pěstouni povinni udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho vlastní rodinou. Rodič má právo se s dítětem stýkat a pěstoun je povinen mu to umožnit. Pro pěstouna to není jednoduchý úkol, má tudíž právo na služby doprovázející organizace. Doprovázení zahrnuje služby účelové a odlehčovací péče, zajištění nebo zprostředkování odborné pomoci, zajištění vzdělávání pěstounů, podpora při kontaktu dítěte s rodiči a jemu blízkými osobami, a dohled nad plněním dohody o výkonu pěstounské péče. Doprovázející organizace může pěstounské rodině nabídnout i další služby, pokud jsou v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. (Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/sluzby-pro-pestouny/doprovazeni-pestounskych-rodin/>)

Kvalita služeb by měla být dodržována na základě standardů kvality sociálně právní ochrany dětí. Role doprovázející organizace ohledně kontaktu dětí s biologickou rodinou je popsána standardem č. 5, který se týká podpory sociálního prostředí: „*Pověřená osoba podporuje navazování a rozvíjení kontaktů a sociálních vztahů s osobami dítěti příbuznými nebo blízkými, je-li to v jejich zájmu a má písemně stanovena pravidla jak a kde kontakt dítěte s těmito osobami probíhá a jak na kontakt připravuje dítě, pěstouny, rodiče, osoby odpovědné za výchovu dítěte nebo osoby s dítětem příbuzné nebo blízké.*“ (Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/19081/manual_PO.pdf, 2014, str. 32)

Kontakt dětí s biologickou rodinou je pro pěstouny velmi citlivé téma. Klíčový pracovník doprovázející organizace by měl být schopen jednat jak s rodiči dětí, tak s pěstouny. Měl by být neutrální, ale důsledný při sjednávání pravidel a termínů kontaktů. Není v zájmu dítěte, aby pěstoun řešil problémové situace s biologickými rodiči. (Pazlarová, 2016)

Pokud existuje riziko, že rodič na setkání s dítětem dorazí pod vlivem alkoholu, drog nebo v jiném duševním stavu, který může být pro dítě traumatizující, doporučuje se asistovaný kontakt. V rámci služby asistovaného kontaktu mívají některé doprovázející organizace sestavený tým. Do něj patří prostředník asistovaného kontaktu (neboli intervenční pracovník), podpůrná osoba pěstouna (tou bývá klíčový pracovník pěstouna), terapeut dítěte (pokud je potřeba), podpůrná osoba biologického rodiče a supervizor pěstounské rodiny. (Vlčková, 2015)

Prostředník asistovaného kontaktu, v některých organizacích tzv. intervenční pracovník má potřebné kontakty, přehled o všech krocích a zodpovídá za průběh a předávání informací mezi účastníky kontaktu. Je přítomen při kontaktu, je odpovědný za bezpečnost dítěte. Pokud není uskutečnění setkání v zájmu dítěte, je v pravomoci prostředníka kontakt ukončit. Prostředník může poskytovat krizovou intervenci. Měl by zhodnotit průběh asistovaného kontaktu, a pokud je třeba, pozměnit jeho pravidla. (Vlčková, 2015)

Podpůrná osoba pěstouna, v některých doprovázejících organizacích označovaný jako klíčový pracovník nebo doprovázející osoba pěstounské rodiny by měl pomáhat pěstounům zvládat psychickou náročnost kontaktu dítěte v jejich péči s rodičem. Tento pracovník by se měl věnovat také dítěti, bavit se s ním i o jeho pocitech, obavách a přáních ohledně kontaktu s rodičem. Při službě asistovaného kontaktu má v týmu místo také podpůrná osoba biologického rodiče dítěte. Právě biologičtí rodiče (většinou matky) potřebují vysokou míru podpory. Většinou sami vyrůstali v nefunkční rodině, nebo v dětském domově. Nejsou schopni se o své dítě postarat, mnohdy ne proto, že nechtějí, ale proto, že to neumí, nebo nemají podmínky. Žijí na hranici chudoby, mohou mít problémy se závislostí, s partnerskými vztahy apod. To, že opustili své dítě, je pro ně hlubokým traumatem. Terapeutické pomoci se jim mnohdy nedostává. Před asistovaným kontaktem a během něj je potřeba rodiče podpořit, většinou nerozumí smyslu pěstounské péče, a nedovedou si s dítětem hrát, trávit s ním smysluplně volný čas. (Vlčková, 2015)

Terapeutická podpora je vhodná i pro dítě, pokud ji potřebuje. Pěstouni mohou v rámci povinného vzdělávání využít služeb supervizora doprovodné organizace.

Dohoda o kontaktu se sepisuje na první schůzce bez přítomnosti dětí. Dohoda musí být v souladu s rozhodnutím soudu. V dohodě je popsána forma kontaktu. Může být kontakt volný, asistovaný, telefonický apod. Na kontakt s dítětem v pěstounské péči má právo i širší rodina. První osobní kontakt by měl být vždy asistovaný. Na této schůzce je sociální pracovnice dítěte, prostředník asistovaného kontaktu, může se účastnit podpůrná osoba pěstouna. Na tomto setkání se mohou všechny strany domluvit a vyřešit případné neshody. Prostředník asistovaného kontaktu setkání moderuje. Na jeho konci účastníci dohodnutá pravidla a podrobnosti kontaktu podepíší. Dohoda obsahuje důležité kontakty, data a časy setkání, místo, účastníky a další důležité podrobnosti. (Pazlarová, 2016)

Doprovázející organizace má při kontaktu dětí v pěstounské péči s rodiči zajistit místo pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a asistenci při něm. Pokud je třeba, poskytuje odbornou přípravu účastníků. O frekvenci kontaktů dítěte s rodičem rozhoduje pouze soud. V určitých případech může kontakt probíhat jinak než osobním setkáním. Doprovázející organizace může uhradit náklady na dopravu pro dítě a pěstouna, který ho na setkání s rodičem doprovází. Naopak rodičům dítěte náklady na dopravu nelze uhradit. Rodiče mohou zažádat k tomuto účelu o dávku mimořádné okamžité pomoci. (Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/publikace/78/>)

Při kontaktu může nastat spousta problémových situací. Pěstoun by je s rodičem ale neměl řešit přímo. Situace by se tak mohla nepříjemně vyostřit. Měl by o tom informovat pracovníka doprovázející organizace. Mezi nejčastější překážky na straně rodičů patří to, že nedokážou dodržovat domluvený čas, buď na schůzku nedorazí včas, nepřijdou vůbec, nebo naopak navštěvují dítě příliš často a narušují tak chod domácnosti pěstounů. Traumatické může být pro dítě také to, že rodič přijde pod vlivem návykových látek, je vulgární nebo agresivní. S překážkami kontaktu by se mělo počítat také na straně pěstounů. Pro ně bývá velmi těžké přijmout rodiče dítěte, mívají pochyby o prospěšnosti kontaktu. Jsou s dítětem pořád, vidí jeho projevy před kontaktem a po něm. Kontakt s rodiči by měl být především naplňující pro dítě. Dítě, pokud chce, může mít fotografie rodičů v pokojíčku, mít album se společnými fotografiemi z oslav, z výletů atp. Dítě by se nemělo bát s pěstouny mluvit o svých rodičích. Pracovník doprovázející organizace by měl být schopný pomoci a poradit se vším, co se týká kontaktu. (Pazlarová, 2016)

4. Přístupy ke kontaktu dětí v náhradních formách péče s rodiči v zahraničí

Česká a Slovenská Federativní republika podepsala v roce 1990 Úmluvu o právech dítěte, ratifikována byla v roce 1991. Úmluva byla uveřejněna ve Sbírce zákonů, a to jako sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí. (Dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>)

Roku 1992 byl uspořádán významný seminář v Sofii věnovaný významu Úmluvy o právech dítěte. Věnoval se ohroženým dětem a snažil se najít alternativy založené na rodinných principech. Pořádaly ho organizace Defence for Children International, International Catholic Child Bureau, International Social Service a UNICEF. Další podobný seminář proběhl v roce 1994 v Salcburku. (Matějček, 1999)

Ke dni 1. 1. 1993 Česká republika přistoupila ke všem mezinárodním závazkům České a Slovenské federativní republiky. Ode dne svého vzniku je smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte. Na dodržování Úmluvy dohlíží kontrolní mechanismus – je jím Výbor pro práva dítěte OSN. (Dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>)

V květnu roku 2003 byla ve Štrasburku otevřena k podpisu Úmluva o styku s dětmi. Česká republika ji ratifikovala v roce 2004, o rok později Úmluva vstoupila v platnost. Ústředním orgánem byl určen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. K dodržování Úmluvy se zavázaly členské státy Rady Evropy a další státy, které ji podepsaly. (Dostupné na: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/Umluvy/deti/Umluva_o_styku_s_detmi.pdf)

Pravidelným kontaktem mezi dětmi a rodiči se nejen buduje, ale i udržuje citová vazba (neboli attachment). Bowlby ho definuje jako připojení dítěte k určité osobě, kterou vyhledává především v situacích, kdy se bojí, je nemocné nebo unavené. Pro dítě je vytvoření takové vazby klíčové pro jeho budoucí osobní vztahy. Podmínky kontaktu jsou nejlepší, pokud rodiče mají zájem a kooperují dle případového plánu. Pěstouni jsou při udržování kontaktu mezi dětmi a jejich rodnými příbuznými velice důležití. Pravidelný a

častý kontakt by měl být podporován v rámci sociální politiky o ohrožené děti, konkrétněji při poskytování pěstounské péče. (Scott, O'Neill, Minge, 2004)

Výhodou kontaktu rodiny je kromě udržení vazby zpevnování rodičovských kompetencí. Účelem kontaktu je naplnění tří základních vývojových potřeb, a to dosažení dobrého duševního zdraví bezpečným vztahem s pečující osobou, řešení jejich traumatu ze ztráty a poznání své vlastní identity a získání genealogické sounáležitosti. Pro děti je hodnotnou zkušeností zažít obě rodiny, jak spolu spolupracují a váží si sebe navzájem. Cílem kontaktu je znovuoobnovení vazby, ale existují i další důvody k udržení kontaktu s rodinnými příslušníky. Jsou to:

- zachovat, vytvořit a podporovat vzájemně prospěšný vztah „rodič – dítě“,
- pomoci dítěti zvládnout dopady oddělení od rodičů a svého rodinného prostředí,
- pokud je to pro dítě prospěšné, udržovat vztahy se sourozenci a dalšími členy rodiny (a s lidmi, se kterými má dítě významný citový vztah; a určit tyto osoby),
- poskytovat průběžnou konzultaci a hodnocení rodičům v péči o dítě a podpořit změnu chování, kvůli kterému dítě odešlo do náhradní rodinné péče,
- v souladu s plánem poskytovat pedagogickou podporu rodičům a prohlubovat jejich rodičovské kompetence. (Scott, O'Neill, Minge, 2004)

V zahraničí existuje více forem pěstounské péče podle specifických potřeb dětí. Krátkodobou a střednědobou pěstounskou péčí vnímá biologická rodina jako pomoc, ne jako trest. Mají šanci si vyřešit potíže, které způsobily odchod dítěte z rodiny. Rodiče s tímto řešením ve většině případů souhlasí. Děti a rodiče tak mohou být v kontaktu. Pěstouni jsou součástí týmu a podílí se na tvorbě individuálního plánu pro dítě. Pěstoun může být dokonce tzv. supervizorem biologického rodiče a může ho naučit každodenní péče o dítě, i o domácnost. Další formou pěstounské péče je respitní pěstounská péče. Do tohoto typu péče se umísťuje dítě s těžkým postižením na krátkou dobu, během níž si jeho rodina může odpočinout. Terapeutická pěstounská péče je určena pro děti s výchovnými nebo vážnými zdravotními problémy. (Pazlarová, 2003)

Kontakt klade na pěstounskou rodinu velké nároky. Pěstouni by měli být schopni zvládat projevy chování dětí v jejich péči. Mají i další úkoly, a to připravit děti na návštěvy s jejich rodiči, mluvit s dětmi po kontaktu (případně je uklidnit), dopravit dítě na místo kontaktu (a zpět), umožnit návštěvy u nich doma, budovat důvěru mezi rodiči a dětmi,

modelovat zdravou interakci dítě – rodič, učit pečovat rodiče o děti, poskytovat jim informace a odkazovat je na pracovníka, monitorovat návštěvy dětí s rodiči. Pokud pěstouni lépe pochopí svou roli, jsou schopni pomoci dětem s návštěvami s biologickými rodiči. Kontakt je možný i ve specifických situacích, jako je například odnětí svobody rodičů, sexuální zneužívání a domácí násilí v rodině, zneužívání návykových látek atp. Pokud bylo dítě odebráno z důvodu násilného jednání rodičů vůči dítěti, je doporučován dohled pracovníka během kontaktu. Kontakt nemusí být vhodný také v případech domácího násilí, a to i když dítě nebylo fyzicky napadeno. Tato situace pro něj byla emocionálně závažná. Vhodnost kontaktu posuzuje vždy specialista, nebo terapeut dítěte. Pokud je rodič závislý na alkoholu nebo drogách, potřebuje nejprve terapeutický přístup, a kontakt s dítětem může být pozastaven nebo může probíhat pod dohledem další osoby, především během počátečních stádií léčby. V první řadě se musí dítě cítit bezpečně a musí být naplněny jeho základní vývojové potřeby. (Scott, O'Neill, Minge, 2004)

Howe a Steel (2004 in Scott, O'Neill, Minge, 2004) uvádí přehled podmínek, za jakých u týraných dětí není vhodný kontakt. Například při vážném týrání a následném setkání s ubližujícím rodičem hrozí riziko retraumatizace. Takový kontakt může narušit vztah se současnou pečující osobou, dítě může získat pocit, že ho nedokáže ochránit. V těchto případech je vhodná jiná forma kontaktu, anebo jeho odložení.

Ve Velké Británii je možný kontakt i mezi dětmi osvojenými a jejich biologickou rodinou. Ve Velké Británii je k tomu možné využít tzv. letter box, který umožňuje anonymní písemný kontakt mezi rodiči a dětmi, které jsou osvojené. Tento typ kontaktu funguje vždy přes prostředníka. Tím je tzv. adopting service, který má na starosti výměnu dopisů. Dopis má obsahovat milníky v životě dítěte, informace o jeho zdraví, prospěchu ve škole, atp. Mohou v něm být fotografie. Nesmí v něm být uvedené žádné údaje, díky kterým by mohla být zjištěna adresa nebo cokoli identifikující adoptivní rodinu. Prostředník dopis kontroluje v každém případě, ať ho posílá adoptované dítě, adoptivní rodiče nebo biologičtí rodiče. (Dostupné na: <http://www.adoptionuk.org/resources/article/types-contact#Letterbox>)

Ve Velké Británii je osobní setkání osvojených dětí s biologickými rodiči ojedinělé, ale pokud by si to adoptované dítě po dosažení zletilosti přálo, a souhlasili by s tím jeho adoptivní rodiče, lze to provést přes zprostředkovatelskou organizaci. Ve Velké Británii je možný také kontakt mezi sourozenci, kteří jsou umístěni v různých rodinách (pěstounské i

adoptivní). (Dostupné na: <http://www.first4adoption.org.uk/being-an-adoptive-parent/what-does-it-take-to-be-an-adoptive-parent/birth-family-contact-adoption/>)

Ve Velké Británii je kontakt založen na úplně jiných principech. Líbí se mi, že adoptivní rodiče mají možnost obrátit se na organizaci, která jim může poskytnout pomoc a podporu v kontaktu. Vše je přísně anonymní. V České republice žádná organizace, která by nabízela zprostředkování kontaktu osvojitelům a osvojeným dětem s jejich biologickou rodinou (pokud by o něj měli zájem) není.

Kontaktu dětí v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou ve Velké Británii se podrobněji věnovat nebudu, uvedla jsem jen tuto zajímavost, protože mne samotnou překvapila. Naopak bych se chtěla věnovat zemím, které jsou nám kulturně i zeměpisně blíže, a to Slovensku, Polsku a Maďarsku. Česká republika má s těmito zeměmi podobnou historii a náhradní rodinná péče se vyvíjela podobně. V současné době jsou mezi těmito zeměmi a naší zemí znatelné rozdíly, co se týče směřování politiky a péče o ohrožené děti, které bych chtěla v následujících podkapitolách popsat. Při porovnávání systému péče o ohrožené děti se zaměřím na kontakt s jejich biologickou rodinou.

4. 1. Slovensko

Po rozdělení Československa se uvažovalo o přemístění dětí slovenské národnosti vyrůstajících v dětských domovech v České republice na Slovensko. Některé děti byly přemístěny, některé ne, ve většině případů se odborníci přikláněli k morálně přijatelnému řešení. V roce 1993 vešel v platnost Zákon o školských zariadeniach č. 279/1993 Z. z. Zákon nově definoval a přejmenoval zařízení ústavní a ochranné výchovy. Díky němu bylo možné zřizovat centra výchovné a psychologické prevence, zařízení pro matky s dětmi a profesionální náhradní výchovu v rodině. (Škoviera, 2007)

Na Slovensku je ochrana práv dítěte upravena Zákonem č. 305/2005 Z. z. o sociálně-právní ochraně dětí, a o sociální kuratele. Oproti české úpravě je kladen důraz na rodinné prostředí. Od roku 2011 je zakázáno umisťovat děti mladší šest let do ústavního zařízení. Slovensko má sjednocenou politiku péče o ohrožené děti pod Ústředí práce, sociálních věcí a rodiny (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny). V České republice je tato péče bohužel roztržena mezi Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Zařízení na Slovensku spadající pod výkon opatření sociálně-právní ochrany a sociální kurately jsou dětský domov, dětský domov pro nezletilé

bez doprovodu, krizové středisko, resocializační středisko pro drogově a jinak závislé. (Macela, 2015)

Účel sociálně-právní ochrany a sociální kurately je definován jako: „*zabezpečenie predchádzania vzniku krízových situácií v rodine, ochrany práv a právom chránených záujmov detí, predchádzania prehlbovaniu a opakovaniu porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu detí a plnoletých fyzických osôb a na zamedzenie nárastu sociálnopatologických javov.*“ (Macela, 2015, str. 13)

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodině upravuje tři typy náhradní péče o dítě, a to svěřením nezletilého dítěte do tzv. náhradní osobní péče jiné fyzické osoby než rodiče (je upřednostňován příbuzný dítěte), pěstounskou péčí a ústavní výchovu. Tento zákon rozlišuje další formy náhradní rodinné péče, a to osvojení a poručenství (s osobní péčí). (Novák, 2013)

Ústavní péči vykonávají zaměstnanci dětského domova, tzv. profesionální rodiče v domě, nebo bytě, kdy bydlí. Profesionální rodina je organizační součástí dětského domova. K vykonávání profesionálního rodičovství musí jedinec splnit kvalifikační předpoklady, tj. mít minimálně dokončené středoškolské vzdělání a absolvovat odbornou přípravu. Její rozsah se liší podle toho, jakou má žadatel kvalifikaci (60 – 40 hodin). (Dostupné 26. 3. 2017 na: http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/socialno-pravna-ochrana-deti/profesionalne-rodiny.html?page_id=12846)

Pojem profesionální náhradní výchova se objevil už ve výše zmíněném zákoně z roku 1993. Na jeho vzniku se podílela snaha skloubit výhody rodinného prostředí a dostupnost odborné péče. Na profesionální rodičovství je možné nahlížet jako na formu profesionální pěstounské péče. (Škoviera, 2007)

Před odebráním dítěte je na Slovensku zavedeno podpůrné opatření pro ohroženou rodinu a dítě. Pokud se taková rodina nachází (a má tam i oficiálně nahlášený pobyt) v obci v samostatné působnosti, a pokud se tam dítě prokazatelně zdržovalo minimálně rok před plánovaným umístěním do dětského domova, obec by měla vyčlenit finanční prostředky na úpravu a obnovu rodinných poměrů (tj. bytové podmínky, sociální poměry). Finanční příspěvek by měl dosahovat výše minimálně 10 % nákladů náhradní péče. Příspěvek může být využit i při zprostředkování náhradní péče. Jestliže se nezdaří sanace rodiny, peníze se uloží dítěti ve formě úspor do budoucna. (Macela, 2015)

Procesu zprostředkování náhradní rodinné péče se mohou účastnit biologičtí rodiče dítěte, protože mají právo rozhodovat o věcech, které se přímo týkají jejich dítěte. Pěstouni tuto účast považují za komplikaci, někteří si myslí, to může dítě poškozovat. (Novák, 2013)

Kontakt s biologickým rodičem v profesionální náhradní výchově probíhá tak, že je předem dohodnutý a uskutečňuje se buď u profesionálních rodičů doma, anebo na půdě dětského domova. Na území dětského domova působí více formálně, a může snižovat riziko konfliktu. (Škoviera, 2007)

Škoviera (2007) si pokládá otázku, zda je biologický rodič partner, nebo soupeř. Biologický rodič vnímá odebrání dítěte a jeho pobyt v náhradní péči jako trest. Jeho okolí ho odsuzuje, za jeho selhání. Spolupráci náhradního rodiče a biologického může ovlivnit vzájemný negativní postoj a předsudky. Měla by být prospěšná především pro dítě. „*Je důležité, aby splňovala několik podmínek:*

- *Měla by být odborně zdůvodněná a zaměřená především na přítomnost a budoucnost dítěte.*
- *Neměla by prohlubovat rozpor mezi původním a náhradním prostředím.*
- *Neměla by jednotlivé účastníky stavět proti sobě a ohrožovat je.*
- *Měla by být výsledkem svobodné volby všech zúčastněných.*
- *Měla by rodiče i dítě mobilizovat k pozitivní změně.*
- *Měla by dítěti pomoci k pochopení situace, ve které se ocitlo, a k vyrovnání se s ní.“ (Škoviera, 2007, str. 134)*

Více než 30 let na Slovensku pomáhá ohroženým dětem, jejich rodinám a náhradním rodičům Společnost přátel dětí z dětských domovů Úsměv jako dar. Je nejstarší a největší nevládní organizací v oblasti náhradní péče a pomoci rodinám v krizi. Zaměřuje se na podporu dětí v dětských domovech, na podporu ohrožené rodiny, vzdělávání a provázení náhradních rodin, také se věnuje mladým dospělým po odchodu z dětského domova. (Dostupné na: <https://www.usmev.sk/o-nas>)

Další organizací, která působí na Slovensku, je nezisková organizace Návrat. Byla založena v roce 1993. Prosazuje a podporuje návrat opuštěných dětí do rodin. Občanské sdružení Návrat se věnuje terénní sociální práci s rodinou, která se ocitla v nepříznivé sociální situaci. Také zprostředkovává kontakt dětí v náhradní péči s biologickou rodinou.

Pracovníci občanského sdružení Návrat poskytují odborné služby především ve dvou oblastech – náhradní rodinná péče a sanace rodin v ohrožení. Občanské sdružení Návrat se zasazuje o systémové změny a komunikuje s odbornou a širokou veřejností. (Dostupné 28. 3. 2017 na: <http://www.navrat.sk/co-robime/pomoc-rodinam-v-ohrozeni>)

Ráda bych v následujících řádcích uvedla příklad dobré praxe, která se týká kontaktu dětí v pěstounské rodině. Jedná se o zkušenost pracovnice slovenského občanského sdružení Návrat.

Před čtyřmi lety byly dvě děti umístěné do pěstounské rodiny. Po celou dobu biologická rodina nikoho nekontaktovala. Pak přišel podnět ke kontaktu od biologických rodičů. Po čtyřech letech vzájemného odloučení se uskutečnilo setkání celkem sedmi lidí (dva biologičtí rodiče, jejich nejmladší dcera, jejich dvě děti, které žijí v pěstounské rodině a dva pěstouni). Před tím, než se kontakt mohl uskutečnit, proběhly náročné přípravy na všech stranách – biologické rodiny, dětí a pěstounů. Tyto přípravy trvaly šest měsíců. Na počátku příprav byl rozzlobený otec, který pěstouny obviňoval z krádeže dětí. Matka byla klidnější, ale oba cítili nespravedlnost a smutek. Pracovníci jim poskytli podporu a individuální konzultace; celkem deset hodin setkávání. Jejich kolegové, kteří znali pěstounskou rodinu, ji začali připravovat na kontakt. Také se jednalo zhruba o deset hodin setkávání. Příprava pěstounské rodiny a dětí otevřela témata, proč je setkání s biologickou rodinou důležité pro děti, jak lze zajistit pocit bezpečí při setkání, jak připravit děti na kontakt, jaké mají pěstouni obavy, jak být při kontaktu dětem oporou. Na konci příprav měli rodiče napsat dětem dopis a děti rodičům. Rodičům se psaním pomohli pracovníci, bylo důležité, aby byl dostatečně ohleduplný k dětem. Po tomto procesu přípravy se začal domlouvat konkrétní termín a místo setkání. Setkání proběhlo na neutrální půdě, v prostorách, kde to bylo příjemné pro děti. U kontaktu byl pracovník sdružení, kterému obě strany důvěřovaly. Vše proběhlo v příjemné a klidné atmosféře, díky dlouhým a důkladným přípravám. Po kontaktu proběhlo zhodnocení ze strany občanského sdružení Návrat – pracovník se setkal s dětmi, pěstouny a rodiči a probral s nimi další možnosti kontaktů. (Dostupné 28. 3. 2017 na: <http://www.vzd.cz/pestunska-starostlivost-a%C2%A0kontakty-s%C2%A0biologickou-rodinou>)

Myslím si, že důkladná příprava v tomto případě splnila svůj účel. Emoce, které byly na začátku rozbouřené, se podařilo uklidnit. Vše mohlo proběhnout klidně, a především tak, aby děti kontakt netraumatizoval.

4. 2. Polsko

V roce 1990 začala v Polsku deinstitucionalizace, velikost rezidenčních institučních zařízení pro ohrožené děti se zmenšovala a klesala jejich kapacita. V roce 1999 bylo v polských dětských domovech až sedmdesát tisíc dětí, postupně vznikala forma péče na pomezí dětského domova a velké pěstounské rodiny – rodinné dětské domovy, ve kterých mohlo být nejvýš osm dětí. Tyto rodinné dětské domovy poskytovaly neziskové organizace. Mezi základní vnitrostátní normy, které upravují náhradní rodinnou péči v Polsku, patří zákon č. 9/1964, o rodině a opatrovnictví (Kodeks rodzinny i opiekuńczy), zákon o sociální pomoci z roku 1990 byl nahrazen zákonem č. 64/2004 (Ustawa o pomocy społecznej), a zákon č. 149/2011, o podpoře rodiny a systému náhradní rodinné péče (Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). (Novák, 2013)

V roce 2004 vydalo polské ministerstvo rodiny, práce a sociální politiky (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej) nařízení o pěstounských rodinách. Cílem bylo podporovat rodinu v krizi, pomáhat jí formou poradenství, terapie, sociální práce, podporovat výchovné funkce v rodině i přímou asistenci v centrech denní péče, a tím snížit číslo umístěných dětí mimo rodinu. Toto nařízení je nyní již neplatné. Bohužel, tato opatření nebyla v praxi příliš realizována. I přesto Polsko udělalo velký krok vpřed. Systém péče o ohrožené děti v roce 2011 prošel rozsáhlými změnami díky zákonu č. 149/2011, o podpoře rodiny a systému náhradní rodinné péče. Tento zákon sjednotil úpravu náhradní rodinné péče v Polsku, definuje typy náhradní rodinné péče a stanovuje pravidla pro jejich fungování. A mimo jiné ohraničil nejvyšší možný počet dětí v ústavním zařízení na třicet, po devíti letech účinnosti by to mělo být čtrnáct dětí (tzv. středisko výchovy a péče). (Novák, 2013)

V Polsku existuje několik typů pěstounské péče. Systém péče o ohrožené děti se strukturoval do specializace a zaměření na specifické cílové skupiny. Rodina je přirozené prostředí lidského rozvoje a společenského života. Má mnoho funkcí, které jsou nezbytné pro normální vývoj dítěte. Dítě potřebuje stabilní, bezpečné a přijímající prostředí. V rodině se dítě učí sociálnímu chování. Mohou se v ní objevit jevy, které mají negativní vliv na osobnost dětí a dospívajících. Sociologické studie ukazují, že vývoj dětí a mladých lidí deformují jevy jako alkoholismus, závislost, chudoba, rozpad rodiny, rozvod, a další. (Dostupné 1. 4. 2017 na:

http://www.profesor.pl/mat/na8/pokaz_material_tmp.php?plik=na8/na8_a_szelag_031020_1.php&id_m=7346)

V Polsku rodinám v krizových situacích a dysfunkčním rodinám pomáhají vzdělávacími prostředky, v případě poruch učení nabízí pomoc školní psychologové, školní poradci, pedagogicko-psychologičtí pracovníci. K dispozici jsou vyrovnávací třídy, které mají sociálně-terapeutickou funkci. Částečnou pomoc při péči o dítě nabízejí instituce jako středisko denní péče, centrum sociální terapie pro mládež, střediska pro mládež ohroženou sociální nepřizpůsobivostí. V nejzávažnějších případech mohou být rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti. Dítě se pak dostává do ústavní nebo pěstounské péče. (Dostupné 1. 4. 2017 na: http://www.profesor.pl/mat/na8/pokaz_material_tmp.php?plik=na8/na8_a_szelag_031020_1.php&id_m=7346)

Děti, o které z různých důvodů nepečují vlastní rodiče, se mohou dostat do různých forem pěstounské péče (podle jejich konkrétních potřeb). V Polsku se pěstounská péče klasifikuje podle profesionalizace či neprofesionalizace, příbuznosti či nepříbuznosti pěstounské rodiny a dočasného či trvalého umístění. (Dostupné 1. 4. 2017 na: <http://fdn.pl/regulacje-prawne-dot-dzieci-bez-opieki>)

Příbuzenské rodiny jsou neprofesionální a neplacené. Tento typ péče vykonávají většinou babičky, dědečkové, sourozenci dětí nebo rodičů. Od roku 2011 je tato forma péče omezena jen na přímé příbuzné. K nim mohou být umístěny maximálně tři děti. Pobírají příspěvek na péči, ale ne plat. Na dobrovolnosti jsou založeny nepříbuzenské pěstounské rodiny. Všichni žadatelé o odbornou formu pěstounské péče musí absolvovat proces vzdělání a získat osvědčení. Tyto rodiny také pobírají příspěvek na péči, a ne plat. Do tzv. mnohočetných pěstounských rodin může být umístěno až šest dětí. Děti se zdravotním postižením nebo s výchovnými problémy mohou být dány do péče specializovaným profesionálním pěstounům. (Dostupné 1. 4. 2017 na: <http://fdn.pl/regulacje-prawne-dot-dzieci-bez-opieki>)

V Polsku je zavedena tzv. pohotovostní pěstounská služba. Pěstoun nemůže dítě odmítnout, dítě u něj může být maximálně patnáct měsíců. Vedle pěstounské péče fungují v Polsku jako rodinné typy péče rodinné dětské domovy a podpůrné rodiny. (Novák, 2013)

Ohrožená rodina může být podpořena sociálními službami, mezi které patří asistent rodiny, podpůrná rodina a pomocná rodina. Institut asistenta rodiny je zaveden od roku 2011. Jeho úkolem je pomoc a podpora ohrožené rodině. V rámci podpory by měl zavést opatření s cílem sanace zhoršených vztahů. Cílem asistenta rodiny je to, aby dítě nemuselo být z rodiny odebráno. Může pracovat maximálně s dvaceti rodinami, pokud by jich měl na starosti více, nebyla by jeho práce efektivní. (Dostupné 1. 4. 2017 na: <http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/swiadczenia-rodzinne/page,2.html>)

Od roku 2011 funguje systém krajských koordinátorů pěstounské péče. Ti dohlížejí na pěstounské rodiny, navštěvují je a pomáhají jim řešit problémy, jsou novým typem sociálních pracovníků. Poskytují podporu pěstounské rodině a provozovatelům rodinných dětských domovů. Zprostředkovává přístup k dalším službám, například psychologickým či rehabilitačním. Mezi úkoly, které má koordinátor společně s asistentem, patří vytvoření individuálního plánu péče o dítě. Koordinátor pěstounské péče a rodinný asistent mají stejný cíl, a to navrácení do biologické rodiny. Za tímto cílem jsou rodinám zajišťovány i další služby. (Dostupné 1. 4. 2017 na: <http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/swiadczenia-rodzinne/page,2.html>)

Bohužel praxe v Polsku dle Nováka (2013) není ideální. Biologické rodiny nejsou podporovány, přestože mají formálně uznána a zaručena určitá práva. Rodiče nejsou dostatečně informováni, a tak nechápou smysl náhradní péče a spolupráce s pěstouny a jinými pracovníky. Biologičtí rodiče nejsou vnímáni jako rovnocenní partneři v procesu náhradní péče o jejich děti. Vyjma finanční podpory jinou nedostávají. Kontakt dítěte s jeho biologickými rodiči nebývá častý, mnohdy není ani plánován. Ve velmi nízkém počtu případů existuje plán pěstounské péče, ve kterém by měl být kontakt s rodinou a příbuzenstvem udržován. Ve společnosti panuje názor, že pokud bylo dítě odebráno rodině, která se o něj nestarala, nemá význam podporovat jeho kontakt s ní. (Novák, 2013)

4. 3. Maďarsko

V Maďarsku systém péče o ohrožené děti upravuje Zákon č. XXXI o ochraně dětí a správě veřejného opatrovnictví, a Nařízení vlády č. 149/1997 (IX. 10) o opatrovnických úřadech a ochraně dětí a opatrovnickém postupu. Dítě a rodina mají být prioritou sociální péče a ochrany dětí. Legislativa zdůrazňuje význam prevence a sociální práce. Podle výše zmíněného zákona nesmí být dítě odebráno z důvodu nemajetnosti rodiny, nebo její špatné finanční situace. Místo odebrání dítěte by měla být rodině poskytnuta pomoc formou

finančních dávek, materiálních věcí, sociálních služeb a služeb podporujících péči o děti a další. Právním dítěte je vyrůstat v rodinném prostředí a být chráněno proti zneužívání a zanedbávání. (Dostupné 4. 4. 2017 na: <http://www.ravot-eur.eu/en/return-to-hungary>)

System náhradní péče o děti je v Maďarsku obtížně zmapovatelný, protože existuje mnoho různých typů péče, a málo dostupných zdrojů. Jako zástupci institucionální péče jsou v Maďarsku dětské domovy, dětské domovy pro děti se specifickými potřebami (pro mladší děti, tj. do tří let, a pro starší děti, které mají poruchy chování, nebo jsou závislé na návykových látkách), dětský domov pro zdravotně postižené děti, a zařízení, do kterého jsou umísťovány děti, které potřebují okamžitou pomoc, a dětské domovy rodinného typu. Následná pobytová péče je pro dospívající děti starší osmnáct let, kteří opustili dětský domov. Mohou ji využít studující, nezaměstnaní, nebo ti, kteří čekají na umístění do sociální instituce. (Dostupné 7. 4. 2017 na: <http://www.ravot-eur.eu/en/return-to-hungary>)

Do systému péče o ohrožené děti spadá i dočasná péče o děti, dočasný domov pro děti, nebo dočasný domov pro ohroženou rodinu. Jejich cílem je, aby se odebrané dítě vrátilo co nejdříve do své biologické rodiny. Dočasnou péči o děti poskytují pěstouni ve svých domácnostech. Může trvat nejdéle jeden rok, ale může být prodloužena o šest měsíců. Bez rozhodnutí opatrovnického soudu lze do tohoto typu péče umístit dítě jen se souhlasem rodičů, nebo na jejich žádost. Je poskytována tak dlouho, než si rodiče upraví své poměry. V Maďarsku může být dítě umístěno dočasně do zařízení, které je obdobné dětskému domovu. Děti tam žijí po skupinách, v jedné skupině může být nejvýše dvanáct dětí. Pečují o ně pedagogové a tzv. asistenti péče o dítě. (Dostupné 7. 4. 2017 na: <http://www.ravot-eur.eu/en/return-to-hungary>)

Formou pomoci pro ohroženou rodinu je poskytnutí provizorního domu nebo bytu rodině, která se ocitla bez domova. Prozatímní bydlení tak může rodiče podpořit v jejich rodičovských kompetencích a mohou se naučit lépe pečovat o dítě. Tento typ pomoci mohou využít i rodiny, které dříve žili odděleně. (Dostupné 7. 4. 2017 na: <http://www.ravot-eur.eu/en/return-to-hungary>)

V Maďarsku mohou být děti umístěny do pěstounské péče. Pěstouni se o děti starají ve vlastních domácnostech. Mohou mít v péči nejvýše čtyři děti. Mají nárok na finanční příplatky. Síť pěstounských rodin provozuje systém péče o ohrožené děti nebo nevládní organizace. (Dostupné 7. 4. 2017 na: <http://www.ravot-eur.eu/en/return-to-hungary>)

Pěstounská péče by měla být pro ohrožené děti hlavním řešením, v Maďarsku ale není na prvním místě. Důvodem může být, že není dostatek pěstounů. V roce 2014 bylo v 5 460 pěstounských rodinách 14 486 dětí. Pro děti s různými potřebami, tělesně postižené děti a mládež, děti do tří let, neexistují vhodné pěstouni. Může to být následkem nízkého finančního ohodnocení, v porovnání s náklady péče o děti. Žadatelé o pěstounskou péči bývají z chudších oblastí, jejich motivací jsou (sice nízké, ale aspoň nějaké) finanční příspěvky. Polovina pěstounů žije v izolovaných malých obcích, nejsou nijak kontrolováni. V těchto „osadách“ není přístup ke službám, vzdělání ani ke zdravotní péči. Děti ztrácejí kontakt s biologickou rodinou. Nejen z důvodu vzdálenosti, ale i neochoty a nepochopení jak pěstounů, tak pracovníků. Systém pěstounské péče je dobře navržen, ale provádění, dozor, odborná příprava, podpora a služby jsou nedostatečné. (Dostupné 3. 4. 2017 na: <http://www.openingdoors.eu/where-the-campaign-operates/hungary/>)

Cílem základních služeb péče o děti je bránit vzniku rizik a odstraňovat již existující rizika. Služby podporující rodinu jsou poskytovány v domácím prostředí, tj. v místě, kde rodina žije. Tyto služby mají podporovat tělesný, duševní a morální vývoj dětí, mohou se zaměřit také na vzdělávání dětí. Služby jsou rodinám k dispozici na základě dobrovolnosti. K těmto službám patří sledování sociální situace dětí, především těch, které žijí v osadách. V případě, že opatrovnický orgán rozhodne o odebrání dítěte, odbor péče o děti připraví plán ochrany a vzdělání dítěte, a zajistí náhradní péči. (Dostupné 7. 4. 2017 na: <http://www.ravot-eur.eu/en/return-to-hungary>)

Potřebné služby pro rodinu bohužel nejsou dostatečně finančně podporovány a v některých chudých venkovských oblastech nejsou poskytovány vůbec. Místní úřady nechtějí investovat do komunitních služeb. Náhradní péče je ale financována ze státního rozpočtu, a tak jsou děti umisťovány do institucionální péče. V roce 2015 bylo v šedesáti sedmi ústavních zařízeních 8 098 dětí. Podle Zákona č. XXXI mělo být v roce 2014 zakázáno umisťovat děti mladší šest let do ústavního zařízení. V roce 2015 ale v Maďarsku byla tři zařízení pro děti do šesti let, ve kterých bylo 289 dětí. Stává se, že jsou malé děti umisťovány do ústavního zařízení pro starší děti. (Dostupné 3. 4. 2017 na: <http://www.openingdoors.eu/where-the-campaign-operates/hungary/>)

Současným trendem v péči o ohrožené děti v Evropě je deinstitucionalizace, podpora ohrožených rodin a péče o ohrožené děti v rodinném prostředí.

Celoevropská kampaň nazvaná Opening Doors for Europe's Children se zasazuje o posílení podpory ohrožené rodiny a o omezení ústavní péče. Vydala soupis zemí, ve kterých byla kampaň zahájena. Zapojilo se patnáct zemí, které se snaží o deinstitucionalizaci. Na webových stránkách, které odkazují na zapojené země, se lze podívat na aktuální údaje, klíčové změny a nedostatky při provádění reformy systému ochrany dětí v konkrétní zemi. (Dostupné 31. 3. 2017 na: http://www.eurochild.org/policy/library-details/article/deinstitutionalisation-in-europe-15-country-reports-now-available/?tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=aa3384769eb4dde87a907c0ca744b290)

Česká republika ani Slovensko v této kampani zapojené nejsou, ale Polsko a Maďarsko ano. V Polsku je národním koordinátorem této kampaně Nadace Dítě a Rodina (Fundacja Dziecko i Rodzina). Během posledních let Polsko reformovalo institucionální systém péče. Finanční prostředky ze strukturálních fondů EU byly použity na podporu rodiny a na rodinný typ péče o ohrožené děti. Cílem investic EU bylo snížení počtu dětí žijících v ústavní péči. V roce 2015 bylo v ústavní péči umístěno 50 308 dětí, z toho 25 170 byly děti se zdravotním postižením, 5 621 dětí s poruchami chování a 1 530 dětí v tzv. nápravných centrech. Zařízení ústavní péče jsou některé pod ministerstvem školství, některé pod ministerstvem zdravotnictví a ministerstvem spravedlnosti. Vedle zákona o rodině a podpoře systému náhradní rodinné péče v Polsku neexistuje národní akční plán či strategie deinstitucionalizace. (Dostupné 2. 4. 2017 na: <http://www.openingdoors.eu/where-the-campaign-operates/poland/>)

Tuto kampaň v Maďarsku podporuje několik nadací, například Ágota Nadace, Diótörés Nadace, UNICEF Maďarsko, Nadace Ruku v Ruce (Kézenfogva Alapítvány), Úřad komisaře pro základní lidská práva (Hivatala alapvető jogok biztosa), SOS dětské vesničky Maďarsko (SOS Gyermekfalú Magyarország) a národním koordinátorem kampaně je Sdružení Rodina, Děti, Mládež (Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület). (Dostupné 3. 4. 2017 na: <http://www.openingdoors.eu/where-the-campaign-operates/hungary/>)

V Maďarsku došlo za posledních třicet let deinstitucionalizace k významnému pokroku v péči o ohrožené děti. Přesto mnoho dětí systémem propadá, je to zapříčiněno chudobou, nedostatečnou prevencí a pozdním intervencí. Podle statistik je až 608 000 dětí

ohrožených chudobou, 130 000 dětí ve věku do sedmi let žijí v hmotné nouzi, 50 – 60 000 dětí pravidelně hladoví. Příbuzenská péče není dostatečně podporována, pěstouni nejsou pod dohledem a pěstounské rodiny a malé skupinové domovy jsou často umístěny v izolovaných komunitách. V Maďarsku nejsou služby v souladu s potřebami dětí, pracovníci jsou zvyklí na institucionální typ péče. Povědomí veřejnosti o ohrožených dětech a náhradní péči o ně je velice nízké. Bohužel je o tuto problematiku i malý zájem. (Dostupné 3. 4. 2017 na: <http://www.openingdoors.eu/where-the-campaign-operates/hungary/>)

5. Výzkumná sonda

Tématem diplomové práce je kontakt dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s biologickou rodinou. Po prostudování odborných zdrojů týkajících se kontaktu dětí v náhradních formách péče a souvisejícího, uvedení základních poznatků v teoretické části práce, bude praktická část zaměřena na více výzkumných otázek. K jejich zodpovězení bude využito více metod.

Ke zmapování plánování kontaktu, jeho průběhu, podpory, zhodnocení, možností, překážek a výhod bude využito polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny na přechodnou dobu a jejich interpretace pomocí kódování. V kazuistikách jsem jejich analýzou sledovala několik jevů. A to, proč se dítě dostalo do pěstounské péče na přechodnou dobu, jak a kým byli rodiče podpořeni, jak dítě snáší kontakt a v kolika případech kontakt probíhá do současnosti. Pomocí těchto způsobů bude možné poukázat na dobrou nebo špatnou praxi orgánu sociálně-právní ochrany dětí a doprovázející organizace. Rozhovory pomohly najít doporučení týkající se lepší realizace kontaktu do budoucna.

Jak vyplývá z teoretické části práce, podpora rodiny je velice důležitá jako prevence odebrání dítěte, a pokud k odebrání již došlo, jejím cílem je návrat dítěte do jeho biologické rodiny. V současné době bohužel, a to nejen v České republice, putují finanční prostředky od státu spíše do podpory ústavních zařízení než do sanace ohrožených rodin. Průběh kontaktu dětí s jejich biologickou rodinou ovlivňuje jejich šance na návrat. Spolupráce mezi pěstouny, sociálními pracovníky, pracovníky z doprovázející organizace a biologickými rodiči by měla být především v zájmu dětí. Tato problematika není ukotvena v legislativě, tudíž ne všechny organizace poskytují stejně kvalitní služby. Praktická část práce se soustředí na více výzkumných otázek. Těm bych se ráda věnovala v následující podkapitole.

5. 1. Výzkumná otázka

Cílem výzkumné sondy je ukázat praxi kontaktu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s biologickou rodinou v různých krajích České republiky.

V kazuistikách jsem chtěla sledovat vývoj vztahu mezi dítětem a biologickým rodičem. Také jsem si všimla minulosti rodičů dětí, které se dostaly do pěstounské péče

na přechodnou dobu. Zajímalo mne, jaká podpora, a od koho, se dostane rodičům, kteří selhali, ale mají zájem o kontakt se svým dítětem.

V rozhovorech jsem se zaměřila na to, jaká podpora byla poskytnuta pěstounům před kontaktem, v jeho průběhu a po něm. Ptala jsem se na to, co z jejich strany vnímají jako překážky, limity, nebo naopak klady a výhody.

5. 2. Vzorek respondentů

Během své praxe v organizaci Lumos Czech Republic jsem se dozvěděla (kromě jiných poznatků a zkušeností) o parlamentním semináři na téma Náhradní rodinná péče očima odborníků, aneb rozbíjíme mýty o pěstounství. Seminář se konal v říjnu. Byl pod záštitou ministryně práce a sociálních věcí Michaely Marksové-Tominové a poslankyně Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Zuzany Kailové, členky Výboru pro sociální politiku.

Na semináři přednášeli odborníci, jako například psychiatr Peter Pöethe, neuroložka a lékařka pro děti a dorost Petra Šanáková, psychologka Petra Macková, a další. K tématu se vyjádřili dlouhodobí i přechodní pěstouni. Po každém bloku byla moderovaná diskuze. Do přílohy jsem vložila pozvánku na seminář.

Měla jsem možnost si s pěstouny promluvit a zeptat se jich, zda by se neúčastnili výzkumné sondy k praktické části mé diplomové práce. Někteří souhlasili. Na vánočním setkání pěstounů začátkem prosince jsem měla další možnost udělat rozhovory a kazuistiky. Zbývající respondenty jsem získala metodou sněhové koule.

V kvalitativním výzkumu je metoda sněhové koule oblíbenou a využívanou formou výběru respondentů. Jedinci, které má výzkumník k dispozici, mohou dát doporučení na další vhodné respondenty. Tyto osoby slouží jako informátoři. (Hendl, 2005)

Metoda sněhové koule (nebo snowball) je založena na kombinaci účelového výběru a prostého náhodného výběru. Existuje více typů této metody. Některé typy jsou sloučením záměrného a příležitostného, případně stratifikovaného nebo jiného výběru. Jiné typy metody sněhové koule jsou založeny na samovýběru. Podstatným východiskem metody snowball je navázání kontaktu s první vlnou jedinců, kteří se stanou účastníky výzkumu. První kontakt může být navázán skrze instituci nebo díky předchozímu osobnímu kontaktu samotného výzkumníka. (Miovský, 2006)

Navázání prvotního kontaktu je nazýváno nultou fází. Prostřednictvím nulté fáze výzkumník získá účastníky pro první fázi výzkumu. Ti byli doporučeni jedinci z nulté fáze. V počátečních fázích je možné použít různé kombinace výběru. Například prostý náhodný výběr, nebo stratifikovaný výběr, či prostý záměrný výběr. Výzkumník může sepsat pořadí možných kandidátů, protože se může setkat s odmítnutím účasti ve výzkumu. Pokud jedinec s účastí souhlasí, začíná druhá fáze metody. Během druhé fáze může výzkumník opět získat tipy na další možné účastníky výzkumu. Všechny fáze se opakují do té doby, než bude dostatek dat. Konečnou podobu sněhové koule tak utváří výzkumník dle potřeby z hlediska naplnění dat. (Mioviský, 2006)

Respondenti byli z různých krajů České republiky. Díky tomuto faktu jsem mohla sledovat místy rozdílnou praxi orgánů sociálně-právní ochrany dětí, soudů a doprovázejících organizací.

Účastníci výzkumu byli seznámeni s cílem výzkumné sondy a se zaměřením mé diplomové práce. Měla jsem k dispozici informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a informací pro účel praktické části diplomové práce. Mimo jiné v něm bylo uvedeno, že nemusí odpovídat na všechny otázky, že se rozhovor může týkat citlivých záležitostí, nebo že mohou zrušit svou účast.

Informovaný souhlas je písemný dokument používaný v každém typu výzkumu s lidmi. Tento dokument se může během výzkumu pozměňovat, protože mohou nastat různé situace. (Hendl, 2005) Výzkum může být uskutečněn pouze s osobami, které dobrovolně souhlasily. Účastník by měl rozumět povaze výzkumu a jeho důsledkům pro něj, měl by chápat výhody i rizika. Respondent může kdykoli vzít souhlas zpět a od výzkumu odstoupit. (Mioviský, 2006)

Pravidla a podmínky výzkumu by měla zajistit ochranu soukromí a osobních údajů účastníků výzkumu. Respondenti musí být v první řadě dostatečně informováni, výzkumník by jim měl vše vysvětlit a zodpovědět jejich otázky. Ochrana účastníků výzkumu je ošetřena Zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a jejich uchování v informačních systémech.

Základní pojmy vysvětluje Mioviský (2006). V rámci výzkumu má výzkumník přístup k informacím, týkajících se účastníků výzkumu. Podle těchto informací lze jedince identifikovat. Osobní data výzkumník nevyužívá, mají být anonymní. Nikdo by z dat

neměl zjistit totožnost účastníků výzkumu. Citlivé osobní údaje obsahují informace o etnickém původu, politickém přesvědčení, vyznání, zdravotním stavu, sexuální orientaci, trestním řízení atp. Archivace dat je zpracovávání a uchovávání údajů v různých podobách, tj. písemně, elektronicky, audio nebo videozáznam. Musí být zpracována dle legislativy České republiky a Evropské unie. (Miovský, 2006)

Při výzkumné činnosti nesmí dojít k jakékoli újmě či k poškození účastníků výzkumu. Bezpečí respondentů musí v tomto směru zajistit výzkumník. K datům nesmí mít přístup neoprávněná osoba, data by měla být využita pouze k účelu, za jakým byla získána. Dodržování etických zásad je ve výzkumné činnosti nezbytné. (Miovský, 2006)

5. 3. Použité metody

V praktické části diplomové práce jsem použila dvě metody, a to analýzu kazuistik a polostrukturovaný rozhovor.

Kazuistikami jsem chtěla poukázat na praxi kontaktu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s biologickou rodinou, na jeho průběh a možnosti. Sledovala jsem vývoj vztahu mezi dítětem a jeho rodičem, minulost rodiče dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu. Zajímalo mě, jaká podpora a od koho se dostane rodičům při kontaktu se svým dítětem, a zda je tak posílen návrat dítěte do biologické rodiny.

Případová studie neboli kazuistika, je zaměřena na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů. Cílem výzkumu pomocí případové studie je zjistit, jaké jsou charakteristiky určitého případu, či skupiny porovnávaných případů. V případové studii lze uplatnit různé metody kvalitativního i kvantitativního výzkumu. V kazuistice jde o zachycení složitosti případů a o popis vztahů. Na konci výzkumu lze zkoumanou kazuistiku zařadit do širších souvislostí, je možné ji porovnat s dalšími případy. Předpokladem kazuistik je, že důkladným zkoumáním jednoho případu může výzkumník porozumět i jiným podobným případům. Existuje více typů případové studie, například osobní případová studie, studie komunity, studium sociálních skupin, studium organizací a institucí, zkoumání událostí, rolí a vztahů. (Hendl, 2005)

Hendl (2005) definuje osobní případovou studii takto: „*Jde o podrobný výzkum určitého aspektu u jedné osoby. Pozornost se věnuje například minulosti, kontextovým faktorům a postojům, které předcházely určité události. Zkoumají se možné příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti, jež k ní měly vztah. Může jít také o zachycení*

celého života. Pak mluvíme o historiích života. Avšak i takové historie kladou důraz na určitý aspekt života jedince. “ (Hendl, 2005, str. 104)

Specifickým typem případové studie je životní příběh neboli životní historie. V tomto typu případové studie jsou zohledňovány dobová hlediska, vlivy rodiny a je do ní uveden vývoj rodiny a jednoho jejího člena, který je cílem naší pozornosti. Tyto faktory se dávají do vzájemných časových, prostorových, sociálních a psychologických souvislostí. Metoda případové studie životního příběhu je využívána, pokud jsou výše zmíněné širší souvislosti významné pro zodpovězení výzkumné otázky. (Miovský, 2006)

Každá kazuistika je rozdělena do tří hlavních kategorií, sledujících vývoj případu dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu, které mělo kontakt se svým biologickým rodičem.

1. Osobní anamnéza.

Obsahem první kategorie je vývoj situace dítěte od těhotenství, porod, situace po porodu, zdravotní stav dítěte, okolnosti, za jakých se dostalo do pěstounské péče na přechodnou dobu, zájem rodičů o kontakt, průběh kontaktu, jak v případě figuroval orgán sociálně-právní ochrany dětí a doprovázející organizace.

2. Rodinná anamnéza.

V rodinné anamnéze byly sledovány projevy rodičů dítěte umístěného v pěstounské péči na přechodnou dobu, případně, jejich diagnóza, jaké jsou důvody toho, proč nepečují o své dítě, kde žijí. Do této kategorie spadaly informace o širší rodině, o sourozencích dítěte, jak rodiče nebo rodina projevovali zájem o kontakt s dítětem, a jak a kde kontakt probíhal.

3. Prognóza a doporučení.

Ve třetí kategorii kazuistik bylo shrnuto, jak se situace v současné době vyvíjí, zda i nadále probíhá kontakt. Popsán byl i zdravotní stav dítěte, a doporučení, co by mohlo dítěti situaci do budoucna ulehčit.

Analýza jednotlivých případů umožňuje sledovat, popisovat a vysvětlovat případ v jeho celistvosti, a díky tomu lze dospět k přesnějším výsledkům. Skrze ně má výzkumník možnost lépe chápat jednotlivé vztahy a souvislosti. (Miovský, 2006)

Další metodou, kterou jsem v diplomové práci použila, byl rozhovor. Rozhodla jsem se pro polostrukturovaný, při rozhovorech s pěstouny jsem měla několik okruhů a témat, které bych s nimi ráda probrala. Těch jsem se držela, ale podle konkrétní situace jsem mohla měnit jejich pořadí a klást doplňující otázky.

Rozhovor neboli interview, je metoda kvalitativního výzkumu. Druhy interview se liší podle strukturovanosti, tj. podle míry závaznosti souboru otázek a jejich pořadí. Rozhovor může být volný (zvaný také neformální a nestrukturovaný), polostrukturovaný (rozhovor pomocí návodu, částečně řízený) a strukturovaný (řízený, nebo s otevřenými otázkami). V polostrukturovaném rozhovoru je připravený soubor témat, který bude jeho předmětem. Pořadí otázek není striktně stanoveno. Tazatel může otázky různě přeformulovat, důležité ale je, aby byly s informantem probrány všechny. Jiné varianty umožňují tazateli klást doplňující dotazy. Tematické okruhy mohou být předepsány buď přesně, anebo volně. Jistá volnost může být vhodná k přirozenějšímu hovoru tazatele s respondentem. Na druhé straně, malá míra formalizace je nutná, protože ulehčuje třídění dat. (Reichel, 2009)

V rozhovorech s pěstouny jsem sledovala praxi kontaktu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s jejich biologickou rodinou v různých krajích České republiky. Zajímala mě jeho příprava, průběh, zhodnocení a další možnosti. Sledovala jsem, jaká podpora byla pěstounům poskytnuta. V okruhu témat polostrukturovaného rozhovoru bylo také to, co pěstouni vnímají jako výhody či limity kontaktu dětí v jejich péči s rodiči.

Polostrukturované rozhovory, které jsem k výzkumné sondě využila, jsou nejrozšířenější podobou rozhovorů. Nejspíš proto, že tato metoda dokáže řešit mnoho nevýhod strukturovaného i nestrukturovaného rozhovoru. Polostrukturované, neboli semistrukturované interview klade na výzkumníka náročnější technické nároky. Je vytvořeno určité schéma, které je závazné. Obsahuje dané okruhy otázek, na které se tazatel bude ptát. Je možné je různě přeskakovat, zaměňovat pořadí podle potřeby konkrétního rozhovoru. (Miovský, 2006)

Rozhovor měl osm hlavních okruhů. Prvním okruhem bylo, co kontaktu předcházelo, zda pěstouni dostali nějakou podporu, a jakou a od koho. Druhý okruh byl směřován na průběh kontaktu. Jak často, kde probíhal, jak dlouho trval, kdo se ho zúčastnil, jak se projevovali rodiče a děti před kontaktem, během něj a po něm. Třetí okruh byl cílen na náročnost kontaktu pro pěstouny – psychickou, časovou, finanční a další. Čtvrtý okruh jsem zaměřila na zhodnocení a reflexi kontaktu, a pátý okruh na výhody a nevýhody kontaktu z pohledu pěstouna. Šestý a sedmý okruh byl o spokojenosti pěstouna s prací orgánu sociálně-právní ochrany dětí a doprovázející organizace. Poslední, osmý okruh měl zjistit, zda něco pěstounům chybělo, co by jim pomohlo. Rozhovory trvaly v průměru dvacet minut.

U polostrukturovaného rozhovoru se používají tzv. inquiry, tj. upřesnění odpovědi respondenta. Může vysvětlit, jak danou věc myslí. Výzkumník si tak ověří, zda odpověď správně pochopil. Doba rozhovoru není pevně stanovena, rozhovor trvá, dokud účastník má k tématům co říct. Je přesně určeno tzv. jádro interview, neboli minimum témat, které musí být probrány. (Miovský, 2006)

6. Vybrané výsledky

V této kapitole bych chtěla čtenáře seznámit s metodami zpracování dat výzkumné sondy, s jejich interpretací a s výsledky.

6. 1. Metody zpracování dat

Ke zpracování dat jsem použila různé metody – ke každé výzkumné metodě jsem zvolila jednu metodu, podle které jsem data zpracovávala a vyhodnocovala. Nejdříve jsem data sesbírala nahráním na diktafon. Audio záznam rozhovorů průměrně trval dvacet minut. Poté jsem data přepsala do elektronické písemné podoby.

Kvalitativní data se po ukončení terénních prací (ale i v jejich průběhu) zpracovávají, urovnávají, pořádají a po částech a postupně třídí. A poté je lze vyhodnotit. Směr a rámec vyhodnocování musí vycházet z původních cílů zkoumání, popřípadě lze brát v potaz změny, ke kterým se během provádění výzkumu dospělo. Kódování v kvalitativním výzkumu znamená členění množin a souborů na dílčí kusy, jejich pojmenování, třídění, a kategorizování. (Reichel, 2009)

Rozhovory jsem vyhodnocovala pomocí metody otevřeného kódování. Při této metodě jsem data sesbíraná rozhovory třídila podle kategorií. Ty jsem vybírala podle toho, co se v odpovědích opakovalo, ke každé kategorii jsem podle významu odpovědi přiřadila kód. Do přílohy jsem dala tabulku, kde jsou vypsány vybrané odpovědi.

V metodě otevřeného kódování výzkumník čte přepisy rozhovorů a hledá v nich témata, kterým přiřazuje označení. Při této metodě si výzkumník může všimnout kritických míst. Témata jsou na začátku na nízké úrovni abstrakce. Souvisí s položenými otázkami, s přečtenou literaturou, s pojmy užívanými účastníky atp. Výzkumník postupně proniká do textu. (Hendl, 2005)

Metodu otevřeného kódování lze uplatnit několika způsoby. Je možné kódovat jednotlivá slova, odstavce, nebo celé texty či případy. Problematika, kladené otázky nebo styl práce určuje, kterou alternativu výzkumník zvolí. Cílem kódování je tematické rozkrytí textu. Kód může být podstatné jméno nebo sloveso. Mohou to být nejvýše dvě slova. (Hendl, 2005)

Data se skládají z termínů, tzv. významových jednotek, které označují různé jevy, události, či pocity. Výzkumník z nich tvoří kategorie. Ty vznikají tak, že navzájem porovnává a třídí významové jednotky a pojmy, které jsou v nich obsaženy. Úkolem výzkumníka je zjistit, zda pojmy patří k podobnému jevu, nebo ne. Pokud ne, tak tvoří samostatný celek. Kategorie jsou již na vyšší úrovni abstrakce. (Miovský, 2006)

Existuje mnoho druhů tabulek. Hendl (2005) vyjmenovává devět základních pravidel pro jejich konstrukci. Jsou to:

1. *K čitelnému zobrazení musí stačit jedna stránka;*
2. *Počet kategorií se omezuje v řádcích i sloupcích na 5-15;*
3. *Před sestavením konečné tabulky se doporučuje sestavit několik pokusných tabulek;*
4. *Všichni členové týmu mají přispět k návrhu optimální formy tabulky;*
5. *Pokud je to žádoucí, tabulka se transponuje (vymění se řádky a sloupce);*
6. *Pro zjednodušení a přehlednější znázornění se sdružují jednotlivé kategorie;*
7. *Pokud je to nutné, přidávají se do tabulky nové řádky a sloupce;*
8. *Zachovává se taková kategorizace, aby se ukázaly důležité rozdíly v datech;*
9. *Různé výzkumné otázky potřebují i několik typů tabulkového zobrazení. (Hendl, 2005, str. 216)*

Některými pravidly pro konstrukci tabulek jsem se při třídění dat řídila. V následující podkapitole bych chtěla popsat a okomentovat výsledná data z otevřené analýzy.

Data ke kazuistikám byla také nahrána na diktafon a pomocí audio záznamu jsem je přepsala. Po přepsání jsem informace o případě dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu, u kterého v minulosti nastal, nebo probíhá v současnosti, či v jednom případě by měl nastat, řadila tak, aby na sebe navazovaly. Snažila jsem se data utřídit do tří skupin. V každé z těchto skupin byly pro ni typické a všem kazuistikám společné jevy. Byla to osobní anamnéza, rodinná anamnéza a prognóza a doporučení. Do osobní anamnézy jsem řadila data týkající se okolností, kvůli kterým se dítě dostalo do pěstounské péče na přechodnou dobu, jeho zdravotní stav, jak se vyvíjela situace ohledně zájmu a samotného kontaktu s rodinou dítěte, jak kontakt probíhal a jak do případu zasahoval orgán sociálně-právní ochrany dětí a doprovázející organizace. V rodinné anamnéze jsem popsala projevy rodičů dítěte umístěného v pěstounské péči na přechodnou dobu, důvody, proč o dítě nepečují, patřily sem také informace o sourozencích a o širší rodině. Do poslední skupiny

zvané prognóza a doporučení jsem třídila informace, které se týkaly vývoje situace dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu, zda i dále probíhá kontakt. Také jsem sem zařadila informace o zdravotním stavu dítěte a doporučení, které by mohlo dítěti pomoci a situaci v budoucnu usnadnit.

V kazuistikách jsem sledovala praxi kontaktu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s biologickou rodinou. Všimla jsem si jeho průběhu, možností, přínosů a limitů. V kazuistikách je možné vidět vývoj vztahu mezi dítětem a jeho biologickým rodičem, minulost rodičů. Důležité také je to, zda, jak a kým byli biologičtí rodiče podpořeni.

K zodpovězení výzkumných otázek z kazuistik jsem použila metodu prostého výčtu. Touto metodou se vyjadřuje vlastnost určitého jevu. Vlastnost se týká frekvence výskytu v poměru k jinému jevu. Sledováním četnosti jevu se kombinují kvalitativní a kvantitativní ukazatele. Jedná se o tzv. frekvenční analýzy. Údaje, které lze při nich získat mohou mít zásadní význam pro výzkum a návrh různých opatření. Kvantita může být v některých případech pilířem podstatného významu pro výklad kvalitativních údajů. (Miovský, 2006)

6. 2. Výstup výzkumné sondy a interpretace

Data z polostrukturovaných rozhovorů jsem setřídila do tabulek, podle metody otevřeného kódování. Pod tabulkami jsem data okomentovala. Konkrétní odpovědi, podle kterých jsem tvořila kategorie a kódy, jsou uvedeny v příloze. Výzkumné otázky, které jsem sledovala, byly zodpovězeny.

Tabulka č. 3: Souhrnná tabulka pro účastníky výzkumné sondy

KATEGORIE	KÓD
Zájem rodiče	OSPOD
	Vůle
	Telefon
	Dopis
Místo kontaktu	Park
	Kavárna
	Cukrárna
	Doma
	Vězení
	u matky
	OSPOD
	Herna
	azylový dům
Doba trvání kontaktu	2 hodiny
	1 hodina
	20 minut
	45 minut
	3 týdny
	Víkend
Frekvence kontaktu	jednou za 14 dní
	Nepravidelně
	jednou za měsíc
	podle potřeby
	jednou týdně
	dva víkendy v měsíci
Účastníci prvního kontaktu	sociální pracovnice
	Nikdo
	klíčová pracovnice

Tabulka č. 3 obsahuje pět kategorií. Jsou to zájem rodiče, místo kontaktu, doba trvání kontaktu, frekvence kontaktu a účastníci prvního kontaktu. Ke kategorii zájem rodiče jsou přiřazeny tři kódy, a to OSPOD, vůle a telefon.

Pod těmito kódy jsou ukryty nejčastější odpovědi. Kód OSPOD znamená, že před kontaktem biologičtí rodiče kontaktovali orgán sociálně-právní ochrany dětí. Kód telefon znamená, že rodiče zavolali pěstounovi na přechodnou dobu, že mají zájem o kontakt s dítětem v jejich péči, kód dopis, že rodiče napsali dopis pěstounům nebo dítěti. Pod kódem vůle se schovávají všechny ostatní projevy zájmu rodičů o dítě.

V druhé kategorii jsou pod kódy nejčastější místa kontaktu, tj. park, kavárna, doma u pěstounů na přechodnou dobu, v azylovém domě, ve vězení, na OSPODu, a v herně. Třetí kategorie sleduje frekvenci kontaktu, mezi kratší intervaly patří jednou týdně, jednou za čtrnáct dní, mezi ty delší jednou měsíčně, nepravidelně nebo podle potřeby. Kód nepravidelně a podle potřeby se mohou jevit jako podobné, ale každý má odlišný obsah. Nepravidelně znamená, že rodič nekontaktoval orgán sociálně-právní ochrany dětí, ani doprovázející organizaci, ale rovnou přijel na místo bydliště pěstounů. A kód podle potřeby znamená, že se pěstounka dohodla s matkou dítěte, kdy je možný kontakt a vyhovuje to oběma stranám. Mezi dlouhodobé kontakty patří kód víkend a tři týdny.

Poslední kategorií tabulky č. 3 jsou účastníci prvního kontaktu. Respondenti odpovídali, že při prvním kontaktu dítěte v jejich péči s biologickým rodičem byla přítomna sociální pracovnice buď jejich, nebo dítěte, nebo klíčová pracovnice, či někdo jiný z doprovázející organizace. Někteří pěstouni neměli při prvním kontaktu žádnou osobu, která by je podpořila. Myslím si, že je důležité, když se na prvním setkání s rodiči dítěte mohou pěstouni na někoho obrátit. Pokud jsou na prvním kontaktu sami, může to pro ně být stresující.

Tabulka č. 4: Souhrnná tabulka pro účastníky výzkumné sondy

KATEGORIE	KÓD
Domluva a zařizování kontaktu	Osamocení
	Volba
	Plán
	Potřeba
Náročnost kontaktu	Domluva
	Komunikace
	Nesympatie
	Překvapení
	Cestování
	projevy dítěte
	Finance
	Obtěžování
Zhodnocení kontaktu	Ano
	Ne
Výhody	Smysluplnost
Nevýhody	bez pomoci
	Komplikace
	Ohrožení
	Naschvál
Dobrá praxe OSPOD	Snaha
	Opora
Špatná praxe OSPOD	Nespolupráce
	Nezájem
Dobrá praxe doprovázející organizace	Pomoc
Špatná praxe doprovázející organizace	Nezájem
	bezpředmětné rady
Doporučení	Prostory
	Podpora
	Ochrana
	Finance
	Školení

Tabulka č. 4 v sobě zahrnuje deset kategorií. Jsou to domluva a zařizování kontaktu, náročnost kontaktu, zhodnocení kontaktu, výhody, nevýhody, dobrá a špatná praxe OSPOD, dobrá a špatná praxe doprovázející organizace a doporučení.

Ke kategorii domluva a zařizování kontaktu jsem přiřadila kódy osamocení, volba, plán a potřeba. Kód osamocení znamenal, že si pěstouni na přechodnou dobu museli kontakt s rodiči domlouvat a zařizovat sami. Vyjadřuje to jejich pocity. Kód volba byl toho významu, že pěstouni dostali na výběr, jak budou chtít, aby se kontakt domlouval a zařizoval. Pokud byl kontakt uskutečňován podle plánu, označila jsem ho kódem plán. V některých případech při domlouvání a zařizování kontaktu rozhodovaly potřeby pěstounů či biologických rodičů.

Další kategorií byla náročnost kontaktu. Tato kategorie vyjadřovala subjektivní pocity a konkrétní záležitosti, které byly pro pěstouny těžké. Patří sem tyto kódy: domluva, komunikace, nesympatie, překvapení, cestování a finance, obtěžování. Pro pěstouny byla náročná domluva kontaktu. Tomu by se dalo předcházet tím, že by kontakt domlouvala doprovázející organizace. Náročná byla pro pěstouny také komunikace, tímto kódem se označuje hovor během kontaktu s rodiči. K tomu se váže další kód, a to nesympatie. Těžké byl pro některé pěstouny moment překvapení – když jim zavolali nebo zazvonili doma biologičtí rodiče. Cestování na kontakt bylo pro pěstouny též náročné, jak z hlediska zdoluhavosti, tak z hlediska financování cesty. Někteří respondenti se setkali s obtěžováním ze strany biologických rodičů. Toto bylo pro ně velmi psychicky náročné.

Třetí kategorií tabulky č. 4 je zhodnocení kontaktu. Kód pro to, že byl kontakt zhodnocen je ano, v těchto případech se vyhotovovala zpráva o kontaktu do spisu, nejen pro potřeby soudu. Někteří pěstouni byli od orgánu sociálně-právní ochrany dětí pověřeni psát emaily po každém kontaktu, ve kterých popisovaly podrobně jeho průběh. Ne všichni respondenti se setkali s hodnocením kontaktu, někteří byli dokonce udiveni, že by se něco takového mělo dít.

Dalšími kategoriemi v tabulce jsou výhody a nevýhody. Hlavní výhodou kontaktu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s jejich biologickou rodinou vidí respondenti v tom, že to má smysl. A to z různých důvodů. Kódem je proto zvolena smysluplnost. Mezi pěstouny zmiňované nevýhody patří to, že se ocitli bez pomoci, že to pro ně byla komplikace, cítili se ohrožení rodiči anebo měli pocit, že rodič své chování dělá naschvál.

Šestá a sedmá kategorie jsou kategorie zahrnující kódy pro dobrou a špatnou praxi orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V kategorii dobrá praxe OSPOD se odpovědi respondentů promítly do kódů snaha a opora. Kategorie špatná praxe OSPOD obsahovala kódy nespolupráce a nezájem. Někteří pěstouni měli zkušenost s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, kdy s nimi nikdo nekomunikoval, nezajímal se o jejich potřeby, nebo že když o něco požádali, tak je sociální pracovnice přehlížely.

Osmá a devátá kategorie se zabíraly dobrou a špatnou praxí doprovázející organizace. Kód pro dobrou praxi byl vybrán jeden, který obsahoval všechny odpovědi respondentů. Vystihoval to kód pomoc. Pro špatnou praxi doprovázející organizace byly zvoleny kódy nezájem a bezpředmětné rady.

Poslední kategorie se jmenuje doporučení. Respondenti dávali tipy na podmínky a možnosti, za jakých by byl kontakt pro ně příjemnější. Kódy pro tuto kategorii jsou prostory, podpora, ochrana, finance, školení. Kód prostory znamenal, že bylo pro pěstouny obtížné hledat vhodné místo ke kontaktu. Mnohdy takové nenašli. Pěstouni by také uvítali větší podporu od orgánu sociálně-právní ochrany dětí a doprovázející organizace. Kód ochrana znamenal, že se pěstouni cítili v nebezpečí, měli obavy z projevů biologických rodičů. Ocenili by tak větší ochranu. Kód finance označoval to, že cesta za biologickými rodiči byla pro respondenty nákladná a uvítali by, kdyby jim ji někdo proplatil. A poslední kód této kategorie je školení; pěstouni by byli rádi za určitá témata, kterých se jim nedostává. Například téma terapeutické rodičovství by pro ně bylo užitečné.

Při interpretaci dat z kazuistik jsem použila frekvenční analýzu. Tato metoda sleduje četnost jevů. Bylo sledováno, v kolika případech bylo dítě opuštěno v porodnici, nebo zda bylo odebráno z důvodu týrání nebo zanedbávání, v kolika případech byla matka pod vlivem drog, alkoholu či jiné omamné látky, zda rodič byl odsouzený a ve výkonu trestu, zda byli rodiče při kontaktu podpořeni, a kolikrát dítě špatně snášelo kontakt. Posledním jevem bylo, jestli kontakt probíhá i v současnosti. K tomuto účelu jsem sestavila tabulku, kterou jsem okomentovala.

Tabulka č. 5: Četnost jevů v kazuistikách

JEV	ČETNOST
Opuštění dítěte v porodnici	7
Týrání/zanedbávání dítěte	5
Omamné látky u rodiče	5
Výkon trestu rodiče	3
Vysoká náročnost kontaktu pro dítě	4
Podpora rodiče při kontaktu	9
V současnosti probíhá kontakt	5

Prvním jevem, který se vyskytoval v mnoha případech, bylo opuštění dítěte v porodnici. V sedmi případech z dvanácti kazuistik bylo dítě zanecháno matkou v porodnici.

Dalším sledovaným jevem bylo týrání či zanedbávání dítěte. Týrání či zanedbávání dítěte probíhalo v pěti případech.

Ukázka z kazuistiky č. 2

... Matka s chlapčkem docházela do poradny v delších časových intervalech, než je obvyklé. Chlapec nepřibíral na váze a měl zánět spojivek. Pediatr je odeslal na specializované pracoviště, chlapec tam byl hospitalizován s matkou. Tam se přišlo na to, že matka o chlapce neumí pečovat. Na konci léčby byla matka na vlastní žádost odeslána do dětského centra v Kolíně, odkud po dvou dnech odešla bez chlapce. Sociální pracovnice dítěte podala návrh na předběžné opatření a umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. Hrozilo totiž nebezpečí, že se matka pro chlapce vrátí, a protože o něj neumí pečovat, byl by v ohrožení života. V dětském centru ho matka nenavštěvovala, ale navštívili ho otec s babičkou. Dříve žil chlapec s nimi ve společné domácnosti, kde docházelo k zanedbání péče, matka chlapci nedávala najít. ...

Další podobný případ ukazuje kazuistika č. 10.

... Do poradny nedocházela pravidelně, pediatr shledal to, že je chlapec zanedbaný. Pediatr to nahlásil na OSPOD, rodinu sledovala sociální pracovnice a pokoušela se s ní pracovat. Podpora rodiny trvala přibližně jeden rok. Péče o malé dítě byla pro matku náročná, nezvládala ji. Chlapec byl po neúspěšné sanaci před svými třetími narozeninami

odebrán. Byl zanedbaný, nechodil, nemluvil, jedl rukama. Ve třech letech jeho vývoj odpovídal ročnímu dítěti. Chlapec zažíval domácí násilí, otec matku bil. Předběžné opatření soud nepovolil, chlapec byl odebrán na základě řádného soudního řízení, přestože dítě setrvání v rodině ohrožovalo. ...

Dalším zvláštním případem týrání a zanedbávání dítěte je z kazuistiky č. 8.

... Doma o něj nepečovala, několikrát chlapce dobrovolně odložila do dětského centra. Nakonec zůstal tříletý chlapec v dětském centru, odkud se dostal k pěstounům na přechodnou dobu. Projevoval se tak, že ubližoval sobě, lidem kolem sebe, zvířatům, ničil věci. Byl dlouhodobě zanedbávaný, týraný hlady a fyzicky týraný. Začal docházet k psychologce doprovázející organizace pěstounů. Byly nutné pravidelné terapie. Pěstounům bylo doporučeno na něj terapeutické rodičovství. ...

Tento případ je specifický v tom, že ho matka pravidelně dobrovolně odkládala do dětského centra. Z něj si ho pak mohla kdykoli vzít zpět. Pracovníci dětského centra museli vidět stav chlapce. K přechodným pěstounům se dostal až ve svých třech letech.

V kazuistice č. 1 je popsán týrání hlady, které se stalo při předávání holčičky zpět do péče matce.

... Po dohodě OSPODu a neziskové organizace začalo postupné navracení holčičky do biologické rodiny. Nezisková organizace vypracovala plán předávání, první dvě schůzky byly na neutrální půdě, další schůzky byly již bez dohledu, u matky. Holčička začala u matky trávit zprvu dopoledně, později celý den. Po necelém měsíci péče matky holčička zhubla, byla nevrlá, roztěkaná, v noci plakala. Pěstounka na přechodnou dobu při náhodné návštěvě chatky matky zjistila, že krabice s umělým mlékem je plná, a že holčička dostává za celý den jen šťávu. Pěstounka to nahlásila a kontakt byl ukončen. ...

V kazuistice č. 11 je jako důvod odebrání dítěte zanedbání péče z důvodu vysazení léků.

... Matka má schizofrenii, brala léky. Sociální pracovnice matku sledovala, chodila na kontroly. Na jedné kontrole se matka zdála sociální pracovníci dezorientovaná, o holčičku nebylo řádně postaráno. Matka nejspíše vysadila léky. Sociální pracovnice udělala opatření k odebrání dítěte. Matka má o holčičku zájem, praktický lékař jí napsal

zprávu, že je schopna péče o dítě. Sociální pracovnice bude požadovat vyjádření soudního znalce. ...

Dalším sledovaným jevem byl výskyt omamných látek u matky. Ve čtyřech případech byla matka drogově závislá, v jednom případě matka během těhotenství pila alkohol a kouřila cigarety. Ve dvou případech byl závislý také otec dítěte. V dalších případech to nelze zjistit.

Čtvrtým jevem byl výkon trestu rodiče. Ve dvou případech byl důvodem umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. Ve dvou případech byl odsouzený otec dítěte.

Ukázka z kazuistiky č. 4

... V šesti letech holčičky musela matka nastoupit do výkonu trestu. Holčička byla svěřena do pěstounské péče na přechodnou dobu. ... Za matkou jezdila s pěstounkou jednou měsíčně do vězení na návštěvu. ...

Ukázka z kazuistiky č. 7

... Chlapec byl umístěn do dětského centra, odkud si ho po měsíci vzal do péče otec s jinou partnerkou. Otec o něj pečoval do jeho tří let, protože byl odsouzen a musel nastoupit do výkonu trestu. Chlapec byl určitou dobu ve ZDVOPu, trávil tam vánoční svátky. Poté byl předán do péče pěstounů na přechodnou dobu. Pěstouni za ním několikrát jeli na doporučení psychologa z doprovázející organizace. Chlapce si ze ZDVOPu převzali s plenami, přestože u otce zvládal chodit na nočník. Toto se jim podařilo časem napravit. Chlapec s otcem neztratil kontakt, pěstouni za otcem dojížděli do věznice na návštěvy. Po skončení trestu se chlapec vrátil zpět do péče otce. ...

Pátým jevem byla náročnost kontaktu pro dítě. Myslím si, že specifickou situaci kontaktu s biologickým rodičem prožívá každé dítě jinak. Je to ovlivněno více faktory. Například osobnostním nastavením pěstounů, nebo také tím, jaké se jim dostává podpory. Pěstouni jsou ti, kteří jsou v přímé interakci s dítětem před kontaktem, často v jeho průběhu a také bezprostředně po něm. V každém případě to není pro dítě jednoduché, a odráží se to v projevech jeho chování. Do tabulky četností jsem uvedla číslo čtyři, protože dva kontakty probíhaly ve vězení, z toho jeden posléze v psychiatrické léčebně. Jeden kontakt probíhal v azylovém domě, kde o něj matka nepečovala, takže byl zanedbaný. A

další kontakt jsem do tohoto čísla připočetla, protože otec při kontaktu křičel za přítomnosti chlapce. V kazuistikách jsem vybrala případy, kdy byl kontakt s biologickým rodičem velice náročný pro dítě. Někdy natolik, že bylo nutné vyhledat služby psychologa.

Ukázka z kazuistiky č. 4

... Za matkou jezdila s pěstounkou jednou měsíčně do vězení na návštěvu. Zprvu byla po návštěvě plačtivá, měla návaly vzteku, po třetí návštěvě se její stavy stabilizovaly a holčička vše dobře zvládala. Po propuštění z výkonu trestu musela matka nastoupit do Psychiatrické léčebny. Holčička ji tam s pěstounkou navštěvovala jednou týdně. Tyto návštěvy holčička snášela velmi špatně, celý týden poté byla plačtivá, nevrlá, špatně usínala. Byla nutná konzultace psychologů. Psycholožka poradila pěstounce zavést rituály, které holčičku uklidňovaly. ...

Ukázka z kazuistiky č. 10

... Kontakt byl určen soudně, plán a harmonogram určila sociální pracovnice s doprovázející organizací. Při kontaktu s chlapcem otec nerespektoval pravidla, chodil zvonit k pěstounům domů, křičel, byl schopný napadnout pěstouny. Chodil pozdě, občas nedorazil vůbec. Otec byl neustále nespokojený. S chlapcem si nehrál, nepovídal si s ním, nikdy mu nic nedonesl. Byl nastaven asistovaný kontakt. Kontaktu byla přítomná sociální pracovnice pěstounů. Probíhal tak, že se otec ptal pěstounů, zda chlapec jedl, měl hloupé narážky vůči péči pěstounů. Pěstounka si s chlapcem hrála, otec seděl a koukal, nebo nadával. ...

Dalším jevem, který jsem při vyhodnocování kazuistik sledovala, byla podpora biologických rodičů při kontaktu. Rodiče byli podporováni v až v devíti případech. Ale naproti tomu kontakt až do současnosti probíhá v pěti případech. V dalších dvou případech je situace otevřená. Ve dvou případech bylo dítě umístěno zpět do péče rodiče. Ve třech případech kontakt nyní neprobíhá.

Podpora byla rodičům nejčastěji poskytována formou plánování kontaktu, asistencí při kontaktu, konzultacemi a dohledem ze strany sociální pracovnice, v jednom případě spoluprací s Diakonií, nebo v dalším případě s organizací Area Fausta. Diakonie rodičům sháněla bydlení a práci. Area Fausta kontakty naplánovala, do budoucna by měla pomáhat při kontaktu a rodinu podporovat. Jak se bude konkrétní situace vyvíjet, je otevřené. V jednom případě se snažili matku podpořit pracovníci azylového domu a v jiném

pracovníci chráněného bydlení. Ve dvou případech se rodiče snažili podpořit samotní pěstouni.

Ukázka z kazuistiky č. 9

... Kontakt, který zatím proběhl, byl dvakrát uskutečněn na OSPOD. Další kontakty by měly probíhat přes organizaci Area Fausta. Tam zatím byla jen pěstounka na přechodnou dobu na vstupním pohovoru. Matka se tam zatím nedostavila ... Matka o holčičku projevuje zájem. Chtěla by si ji vzít do péče. Ví, že musí začít docházet do Sananimu. ... Další kontakt je plánovaný přes organizaci Area Fausta. Organizace by měla pomoci nejen s kontaktem, ale rodinu podpořit. Area Fausta zatím kontakty naplánovala jednou za čtrnáct dní, za účasti pěstounky na přechodnou dobu a pracovníka organizace. Matka je zatím v ochranné lhůtě šesti týdnů od porodu, jak se bude situace odvíjet následně je otevřené.

V kazuistice č. 12 byli podpořeni biologičtí rodiče ze strany Diakonie.

... Rodiče žili na ulici. ... Kontakt byl zprvu asistovaný, probíhal na OSPODu. Byla u něj sociální pracovnice. Další setkání byla v dětské herně, rodiče si s holčičkami hráli, kontakt probíhal bez asistence. Před dobou uběhnutí nezájmu začala organizace shánět bydlení a práci rodičům. Rodiče chtěli holčičky zpátky, spolupracovali. Začala se jim věnovat Diakonie. ... Jakmile si upravili podmínky, mohli podat žádost o péči o holčičky. Do práce šel otec dvakrát. Byt byl poničený, nezvládli se starat o domácnost. Bez kontroly se rodiče nebyli schopni o děti postarat. ...

V kazuistice č. 5 byla matka podpořena sociální pracovníci. V tomto případě byl chlapec úspěšně navrácen do péče matky.

... Těhotenství bylo utajované před partnerem, který matku týral. Zažívala neustálý stres, protože v domácnosti probíhalo domácí násilí. Porod dokázala utajit před partnerem. ... První kontakt s chlapcem proběhl v porodnici, kde byla přítomna sociální pracovnice. Tam se dohodly na plánu kontaktu. Matka vidala chlapce pravidelně, po nějaké době začala pěstounku v domácnosti. Nosila chlapci plenky a oblečení. V době, kdy byl chlapec u pěstounky, si matka sháněla byt, později pěstounka s chlapcem chodila za matkou domů.

Matka si podala návrh na převzetí chlapce do péče. Předávání probíhalo v klidu a bez problémů. ... Sociální pracovníce za ní občas přijde od bytu. Matka má k dispozici kontakty, kam se obrátit v případě, že ji partner jakkoli kontaktuje. ...

V další ukázce z kazuistiky č. 4 probíhá podpora matky pracovníky chráněného bydlení.

... Matka má psychiatrickou diagnózu a je HCV pozitivní. Byla ve vězení a poté se léčila v psychiatrické léčebně. Nyní žije v chráněném bydlení. Kontakt s holčičkou měla jak ve vězení, tak v léčebně. Ve chráněném bydlení se připravuje k trvalé péči o holčičku, bude probíhat předávání. Do věznice při první návštěvě jela s holčičkou a pěstounkou pracovníce z doprovázející organizace, pak byl kontakt plněn dle plánu a itineráře pěstounkou. Podobně to probíhalo při návštěvách v léčebně. Návštěvy v chráněném bydlení byly stanoveny po dohodě sociální pracovníce a pěstounky jako příprava na předání holčičky do péče matky. ... Matka by se měla naučit o holčičku lépe pečovat. ... Pracovníci chráněného bydlení budou matku při péči kontrolovat a zprvu jí pomáhat. ...

V poslední ukázce z kazuistiky č. 6 byl kontakt podpořen asistencí od sociální pracovníce a od doprovázející organizace.

... Otec měl o chlapce zájem, ale je také drogově závislý a byl bez podmínek vhodných pro péči o novorozence. ... Otec chlapce vídal na neutrálním místě, první dvě setkání byla na OSPODu. Další setkání se odehrávala v dětské herně v centru Prahy, kterou vybrala sociální pracovníce chlapce. Chlapec jednou dostal od otce dárek, přinesl mu hřebínek. Kontakt zprostředkovávala doprovodná organizace a sociální pracovníce. Byl asistovaný, pokaždé se ho účastnila intervenční pracovníce z doprovodné organizace pěstounky. Kontakt probíhal jednou týdně, bez komplikací. Otec na chlapce mluvil, snažil se s ním hrát, choval ho. Nakrmit či přebalit ho nikdy nechtěl. Po čase začala vážnout komunikace s otcem, nedokázal přijít včas. Míval až tříhodinové zpoždění. Otec byl vulgární k přechodné pěstounce. Stávalo se, že zvonil u ní doma. ... Otec se s chlapcem v současné době nestýká. ...

V následující tabulce jsem přepočítala probíhající situaci v případech z kazuistik. V kazuistikách jsem mimo jiné chtěla sledovat vývoj vztahu mezi dítětem a jeho biologickým rodičem. Ten lze sledovat tím, zda kontakt probíhá, nebo ne. K objektivnějšímu závěru bych ale dospěla také tím, že bych sledovala kvalitu kontaktu. To, že kontakt probíhá, neznamená, že má rodič s dítětem dobrý vztah. V kazuistikách jsem se setkala s případem, kde se otec při kontaktu s chlapcem chová nevhodně. To vztah mezi otcem a synem neupevňuje. Sestavila jsem tedy alespoň orientační tabulku.

Tabulka č. 6: Vývoj případů z kazuistik

Stav případu	Počet případů
Kontakt probíhá	5
Kontakt neprobíhá	3
Situace je otevřená	2
Dítě je v péči rodiče	2
Celkem	12

Podpora rodičům byla poskytnuta v devíti případech. Důležité je ale to, jak byla podpora kvalitní. Byla úspěšná v sedmi případech. Jako úspěch jsem počítala to, že kontakt nyní aktivně probíhá, a že se dítě ve dvou případech částečně díky kontaktu mohlo vrátit do péče svých biologických rodičů. Kontakt v současné době probíhá u pěti případů, neprobíhá u tří. Ve dvou případech je vývoj situace otevřený, a též ve dvou případech bylo dítě navraceno zpět do péče rodiče.

Podpora rodičům byla sice poskytnuta, ale podle mého názoru nebyla ucelená, a nebyla dlouhodobá. Pro biologické rodiče je náročné zapojit se do normálního života. Většinou jsou drogově závislí, žijí na ulici, nebo byli trestaní. Bez dlouhodobé, cílené a důkladné podpory rodiče selhávají.

Diskuse

Výzkumnou sondou jsem chtěla ukázat praxi kontaktu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s biologickou rodinou. Při kódování rozhovorů jsem se dozvěděla o tom, jak se projevoval zájem rodičů, kde probíhal kontakt, jak dlouho trval a jakou míval frekvenci. Také jsem se dozvěděla, co bylo pro pěstouny na přechodnou dobu nejnáročnější. Jako velmi náročné označovali domluvu na kontaktu s rodičem. To souvisí s podporou pěstounů, která nebyla dostatečná. Orgán sociálně-právní ochrany dětí s nimi mnohdy nekomunikoval. Doprovodná organizace při konzultacích o kontaktu podávala bezpředmětné rady, pěstoun je v praxi nemohl využít. Naopak někteří pěstouni si orgán sociálně-právní ochrany dětí pochvalovali, podle jejich slov se jim a rodičům snažil vyjít vstříc a byl jim oporou. I na adresu doprovázející organizace padaly pochvaly, nejčastější odpovědí bylo, že jim pracovníci pomohli při kontaktu.

Dále náročnost kontaktu spočívala nejčastěji v cestování za biologickými rodiči. Cesta byla dlouhá a pěstouni do ní vložili nemalé finanční prostředky, které jim podle jejich slov nikdo neproplatil. Do psychické náročnosti by se daly zařadit nevýhody kontaktu. Respondenti jako hlavní nevýhody označovali to, že se ocitli bez pomoci a kontakt pro ně znamenal komplikace. Tento jev by se dal vyřešit větší podporou pěstounů ze strany doprovázejících organizací. Někteří pěstouni se cítili ohroženi ze strany biologických rodičů. Větší ochrana v současné době bohužel nastavit nelze. Biologický rodič má právo znát adresu, kde je umístěno jeho dítě. Ale telefonní číslo by podle mého názoru znát neměl. Kontakt by se měl plánovat přes prostředníka. Pěstoun má jedinou možnost, a to v případě, že se cítí ohrožen, volat policii České republiky.

Pro praxi jsou nejlépe využitelná doporučení respondentů. Jsou to nabídka vhodnějších prostor pro kontakt mezi biologickými rodiči a jejich dětmi, větší podpora a ochrana pro pěstouny. Prostory pro kontakt ve spoustě případů museli pěstouni hledat sami, a mnohdy nenašli vhodné místo ke kontaktu. Tento fakt mohl mít vliv na jeho průběh. Větší podpora a ochrana pro pěstouny by měla za cíl větší pocit komfortnosti a bezpečí ve všech fázích kontaktu.

V kazuistikách jsem se zaměřila především na podporu biologického rodiče, pokud má o kontakt zájem. Rodič bez dostatečné podpory selhává, i přes počáteční snahu. Bylo by dobré rodiče podporovat dlouhodoběji a zacílit na posilování rodičovských kompetencí v průběhu kontaktu, i mimo něj.

Závěr

Cílem diplomové práce je ukázat praxi kontaktu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s biologickou rodinou v České republice, upozornit na specifika této formy náhradní rodinné péče a zmapovat průběh, možnosti, výhody a limity kontaktu dětí s jejich biologickými rodiči. Záměrem práce bylo najít doporučení, která by mohli v budoucnu využít pracovníci doprovázejících organizací a sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Teoretická část práce je rozdělena do čtyř základních kapitol. První kapitola se věnuje pěstounské péči na přechodnou dobu a dalším formám náhradní rodinné péče v České republice. Druhá kapitola je zaměřena na podporu ohrožené rodiny, třetí kapitola na podporu pěstounské rodiny. Poslední, čtvrtá kapitola mapuje přístupy ke kontaktu dětí v náhradních formách péče v zahraničí. Byly vybrány tři země, a to Slovensko, Polsko a Maďarsko. Tyto země jsem zvolila, protože nám jsou kulturně nejpodobnější.

V praktické části diplomové práce je popsána výzkumná sonda. Účelem sondy bylo ukázat plánování a průběh kontaktu, vyzdvihnout výhody a klady kontaktu a poukázat na dobrou a špatnou praxi jak orgánu sociálně-právní ochrany dětí, tak doprovázející organizace. Výzkumná sonda odhalila, že podpora biologického rodiče a pěstounů je pro vývoj případu klíčová. Sonda byla realizována prostřednictvím dvanácti polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny a prostřednictvím kazuistik dětí v jejich péči. Zúčastnila jsem se parlamentního semináře na téma Náhradní rodinná péče očima odborníků, aneb rozbíjíme mýty o pěstounství. Seminář se konal na podzim a byl pod záštitou ministryně práce a sociálních věcí Michaely Marksové-Tominové a poslankyně Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Zuzany Kailové, členky Výboru pro sociální politiku. Do přílohy jsem vložila pozvánku na seminář. Na této akci jsem získala několik respondentů. Na setkání pěstounů začátkem prosince jsem potkala další respondenty. Ke zbývajícím respondentům jsem se dostala metodou sněhové koule.

Polostrukturované rozhovory jsem zpracovávala a vyhodnocovala pomocí metody otevřeného kódování. Kódy a kategorie jsem dále popisovala a komentovala. V kazuistikách jsem uplatnila metodu prostého výčtu neboli metodu frekvenční analýzy. Hledala jsem v nich četnost jevů určitých jevů, které jsem poté interpretovala.

Podařilo se vyhledat doporučení pro lepší praxi kontaktu do budoucna. Mezi nejčastější doporučení patřily vhodné prostory ke kontaktu, větší míra podpory, nebo jiná kvalita či typ podpory. Zmíněna byla také problematika ochrany soukromí pěstounské rodiny, necítili se při kontaktu bezpečně. Někteří pěstouni by do budoucna uvítali specifická témata ke vzdělávání, která jim dosud nebyla nabídnuta.

ZDROJE

Literatura

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

BECHYŇOVÁ, Věra. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS, 2007. ISBN 978-80-86684-47-5.

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.

CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: traumata v raném vztahu a psychická odolnost*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0370-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.

MACELA, Miloslav a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-727-0.

MACELA, Miloslav. *Postupy spojené s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu*. Praha: MPSV, 2013

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014b. ISBN 978-80-262-0522-7.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014a. ISBN 978-80-262-0697-2.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ (eds.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

NOVÁK, Ondřej. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. ISBN 978-80-87455-15-9.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-298-8.

PAZLAROVÁ, H. *Nové formy pěstounské péče v zahraničí*. Náhradní rodinná péče, 2003, č. 1

PAZLAROVÁ, Hana (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

PTÁČEK, Radek a kol. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 978-80-7421-039-6.

PTÁČEK, Radek, Hana KUŽELOVÁ a Libuše ČELEDOVÁ. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. ISBN 978-80-7421-040-2.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

SCOTT, Dorothy. O'NEILL, Cas. MINGE, Andrew. [NSW DEPARTMENT OF COMMUNITY SERVICES]. *DoCS: foundations for change : reforming care and support: stakeholders information*. Ashfield, N.S.W: NSW Dept. of Community Services, 2004. ISBN 0-7310-4333-2.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. ISBN 80-86552-62-4.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

VLČKOVÁ, Helena. *Metodika pro asistovaný kontakt dítěte s biologickou rodinou*. Říčany: Rozum a cit, z. s., 2015.

ZAKOUŘILOVÁ, Eva. *Speciální techniky sociální terapie rodin*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0583-8.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Elektronické zdroje

ADOPTION UK FOR EVERY ADOPTIVE FAMILY. Types of contact. [online] Dostupné na: <http://www.adoptionuk.org/resources/article/types-contact#Letterbox> [Cit. 4. 2. 2017]

EUROCHILD. Deinstitutionalisation in Europe: 15 country reports now available. [online] Dostupné na: http://www.eurochild.org/policy/library-details/article/deinstitutionalisation-in-europe-15-country-reports-now-available/?tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=aa3384769eb4dde87a907c0ca744b290 [Cit. 31. 3. 2017]

EPRÁVO. Úprava osvojení v NOZ. [online] Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-osvojeni-v-noz-98659.html> [Cit. 5. 3. 2017]

FIRST 4 ADOPTION. Contact in adoption: making sense of the past. [online] Dostupné na: <http://www.first4adoption.org.uk/being-an-adoptive-parent/what-does-it-take-to-be-an-adoptive-parent/birth-family-contact-adoption/> [Cit. 4. 2. 2017]

FUNDACJA DZIECI NICZYJE. Regulacje prawne dot. dzieci bez opieki. [online] Dostupné na: <http://fdn.pl/regulacje-prawne-dot-dzieci-bez-opieki> [Cit. 1. 4. 2017]

LUMOS. Péče o ohrožené děti v České republice. [online] Dostupné na: <http://czech.wearelumos.org/sites/default/files/material-seminar11-11.pdf> [Cit. 11. 5. 2017]

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Formy náhradní rodinné péče. [online] Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/14501> [Cit. 19. 11. 2016]

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro pověřené osoby podle § 48 odst. 2 písm. d) až f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. 2014. [online] Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/19081/manual_PO.pdf [Cit. 8. 2. 2017]

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Národní zpráva o rodině. Zkrácená verze. [online] Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf [Cit. 6. 3. 2017]

MINISTERSTWO RODZINY, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ. Polityka Rodzinna. [online] Dostupné na: <http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/swiadczenia-rodzinne/page,2.html> [Cit. 1. 4. 2017]

NÁVRAT. Jediný domov pre dieťa je rodina. [online] Dostupné na: <http://www.navrat.sk/> [Cit. 28. 3. 2017]

OCHRÁNCE. Úmluva o styku s dětmi. (Překlad). [online] Dostupné na: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/Umluvy/deti/Umluva_o_styku_s_detmi.pdf [Cit. 3. 2. 2017]

OPENING DOORS. Kulcs A Jövöhöz Adjunk Esélyt Minden Gyereknek Európában. [online] Dostupné na: <http://www.openingdoors.eu/where-the-campaign-operates/hungary/> [Cit. 3. 4. 2017]

OPENING DOORS. Otwarte Drzwi Dla Dzieci Europy. [online] Dostupné na: <http://www.openingdoors.eu/where-the-campaign-operates/poland/> [Cit. 2. 4. 2017]

PĚSTOUNI. Seznam pěstounů na přechodnou dobu. [online] Dostupné na: https://urad.kr-olomoucky.cz/pestouni/Lists/Seznam%20pstoun%20na%20pechodnou%20dobu/Vsechny_kraje.aspx [Cit. 12. 12. 2016]

PRÁVNÍ A FINANČNÍ ASPEKTY DOPROVÁZENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN. Nadační fond J&T. 2014. [online] [Cit. 8. 2. 2017] Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/publikace/78/>

PROFESOR.PL SERWIS EDUKACYJNY. Dysfunkcje i patologie w rodzinie. [online] Dostupné na: http://www.profesor.pl/mat/na8/pokaz_material_tmp.php?plik=na8/na8_a_szelag_031020_1.php&id_m=7346 [Cit. 1. 4. 2017]

RAVOT-EUR. Return to Hungary. [online] Dostupné na: <http://www.ravot-eur.eu/en/return-to-hungary> [Cit. 7. 4. 2017]

ÚSMEV AKO DAR. Aby každé dieťa malo rodinu. O nás. [online] Dostupné na: <https://www.usmev.sk/o-nas> [Cit. 11. 5. 2017]

ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. Profesionálne rodiny. [online] Dostupné na: http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/socialno-pravna-ochrana-deti/profesionalne-rodiny.html?page_id=12846 [Cit. 26. 3. 2017]

ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte. [online] Dostupné na: [https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/](https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/) [Cit. 20. 11. 2016]

VIA IURIS. BULLETIN PRO PRÁVO VE VEŘEJNÉM ZÁJMU. Odebrání dítěte ze sociálních důvodů jako porušení Úmluvy. [online] Dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=116> [Cit. 26. 11. 2016]

VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA NRP. Doprovázení pěstounských rodin. [online] Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/sluzby-pro-pestouny/doprovazeni-pestounskych-rodin/> [Cit. 8. 2. 2017]

VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA NRP. Nový občanský zákoník. Náhradní rodinná péče a nový občanský zákoník. [online] Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/prehled-legislativy/novy-obcansky-zakonik/> [Cit. 11. 5. 2017]

VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA NRP. Práva pěstounů. [online] Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/pestouni/prava-pestounu/> [Cit. 3. 2. 2017]

VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA NRP. Povinnosti pěstounů. [online] Dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/pestouni/povinnosti-pestounu/> [Cit. 3. 2. 2017]

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Zprávy: plnění mezinárodních smluv. Úmluva o právech dítěte. [online] Dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/> [Cit. 11. 5. 2017]

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Počet pěstounů na přechodnou k 5. 3. 2017

Tabulka č. 2: Důvod umístění dítěte do náhradní péče

Tabulka č. 3: Souhrnná tabulka pro účastníky výzkumné sondy

Tabulka č. 4: Souhrnná tabulka pro účastníky výzkumné sondy

Tabulka č. 5: Četnost jevů v kazuistikách

Tabulka č. 6: Vývoj případů z kazuistik

Seznam příloh

Příloha č. 1: Pozvánka na parlamentní seminář

Příloha č. 2: Informovaný souhlas

Příloha č. 3: Tematické okruhy k rozhovoru

Příloha č. 4: Přepis rozhovoru

Příloha č. 5: Souhrnné tabulky pro účastníky výzkumné sondy

Příloha č. 6: Kazuistika

Přílohy

Příloha č. 1

Pozvánka na parlamentní seminář

POZVÁNKA NA PARLAMENTNÍ SEMINÁŘ

pořadáný pod záštitou ministryně práce a sociálních věcí, paní **Mgr. Michaely Marksové-Tominové** a poslankyně Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky **Bc. Zuzany Kailové**, členky Výboru pro sociální politiku
na téma

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE OČIMA ODBORNÍKŮ, ANEB ROZBÍJÍME MÝTY O PĚSTOUNSTVÍ

Seminář se uskuteční v **pondělí, 10. října 2016 od 10.00 do 15.00 hodin**
v **Poslanecké sněmovně, Sněmovní 1, Praha 1 – Malá Strana, místnost č. 205.**

PROGRAM SEMINÁŘE

Dopolední blok 10.00 – 12.00

- 10.00 Úvodní slovo ministryně práce a sociálních věcí,
Mgr. Michaely Marksové-Tominové
- 10.05 Úvodní slovo poslankyně Parlamentu ČR, **Bc. Zuzany Kailové**
- 10.10 Požadavky na kandidáty pro náhradní rodinnou péči [**Mgr. Eva Hrbáčková**,
OSPOD Ostrava]
- 10.30 Zkušenosti s vazbou dítěte na pěstouna [**Marcela Tobiášová**, pěstounka]
- 10.50 Vývoj dítěte v náhradní péči [**MUDr. Petra Šanáková**,
neurolog, pediatr]
- 11.10 Význam emočního vztahu pro vývoj mozku v raném věku
[**MUDr. Peter Pöthe**, psychiatr]
- 11.30 Diskuse s řečníky dopoledního bloku

Odpolední blok 13.00 – 15.00

- 13.00 Psychologická péče o děti v náhradní péči [**Mgr. Petra Macková**, psycholog]
- 13.20 Přechodná pěstounská péče a srovnání s dalšími typy péče
[**Jana Voldřichová**, pěstounka]
- 13.40 Dlouhodobá pěstounská péče [**Vlasta Neckařová**, pěstounka]
- 14.00 Model ideální náhradní péče [**Martina Loutná**, metodik
náhradní rodinné péče]
- 14.20 Diskuse s řečníky odpoledního bloku

Příloha č. 2

Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a informací pro účel výzkumné sondy diplomové práce na téma: *Kontakt dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu s biologickou rodinou*

Držitel souhlasu:

Bc. Aneta Procházková, Riegrova 338, Veltrusy, 277 46, tel: +420 721 835 603,
email: prochazkovanet@seznam.cz

Předmět a forma výzkum:

Výzkum je prováděn v rámci zpracování diplomové práce na katedře sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Cílem výzkumu je zjistit průběh kontaktu, jakou podporu pěstouni dostali, náročnost kontaktu pro pěstouny, hodnocení kontaktu a jeho výhody a nevýhody, práci orgánu sociálně právní ochrany dětí a doprovázející organizace. Jedná o kvalitativní výzkum, který bude probíhat formou polostrukturovaného rozhovoru.

Průběh rozhovoru bude nahráván a ze zvukového záznamu bude následně pořízen doslovný přepis, který bude dále analyzován a interpretován. Zvukový záznam bude sloužit pouze pro potřebu doslovného přepisu a bude k dispozici výhradně Anetě Procházkové, která ho bude uchovávat u sebe. Doslovné citace částí anonymizovaného doslovného přepisu mohou být použity v diplomové práci.

Prohlášení:

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru a dalších souvisejících informací.

Rozumím výše uvedenému textu a souhlasím s jeho obsahem.

Rozumím tomu, že obsahem rozhovoru a dalších informací mohou být i osobní a citlivé záležitosti a obtížná témata.

Rozumím tomu, že nemusím odpovídat na obtížné nebo nepříjemné otázky.

Rozumím tomu, že mohu úplně zrušit moji účast.

Jméno a příjmení:

Datum a podpis:

Příloha č. 3

Tematické okruhy rozhovoru

1. Co kontaktu předcházelo?
 - dostali pěstouni nějakou podporu?
 - případně jakou a od koho
2. Jak kontakt probíhal?
 - žádost o první kontakt (kdy, kde, jak rodiče oslovili, koho oslovili)
 - jak proběhl první kontakt (bez dětí x s dětmi, účast sociální pracovnice, účast pracovnice doprovázející organizace)
 - jak často a kde probíhal pravidelný kontakt (místo, prostory atd.)
 - jak dlouho trval kontakt (hodiny, dny, víkend)
 - zodpovědnost za dítě během kontaktu (rodič nebo pěstoun, může pěstoun nechat dítě s rodinou samotné, jak je to ošetřeno – podpisem, dohodou, s kým je to dohodnuto – sociální pracovnice, doprovázející organizace)
 - zúčastněné osoby (rodiče, širší rodina, OSPOD, doprovázející organizace ...)
 - projevy rodičů (kdo o dítě aktivně pečoval, něco dítěti přinesl, ptal se na dítě atd.)
 - projevy dítěte při kontaktu
 - projevy dítěte po kontaktu
3. Co bylo pro pěstouny při kontaktu nejtěžší?
 - časová náročnost (střídání v dojíždění s rodiči, dojíždění „na půl cesty“)
 - psychická náročnost (proč – co konkrétně bylo náročné)
 - finanční náročnost (dojíždění)
 - domluva na příštím kontaktu s rodiči (harmonogram, nebo flexibilně)
4. Byl kontakt poté zhodnocen?
 - kým?
 - jakým způsobem probíhala reflexe
5. Jaké vidí pěstoun výhody a nevýhody kontaktu dětí s jejich rodiči?
 - výhody
 - nevýhody
 - co ho k tomuto názoru vede
 - jak pěstoun vnímá kontakt
6. Jak byl pěstoun spokojen s prací OSPODu?
 - co hodnotí kladně
 - co hodnotí záporně
 - a proč
 - co by zlepšil, nebo příště uvítal
7. Jak byl pěstoun spokojen s doprovázející organizací?
 - co hodnotí kladně
 - co hodnotí záporně
 - co by zlepšil, příště uvítal
 - má jeho doprovázející organizace nějaké doporučení, manuál, příručku týkající se kontaktu?
 - měl možnost konzultovat kontakt s doprovázející organizací?
8. Je něco, co pěstounům chybělo? Co by jim pomohlo? „Doporučení pro příště.“

Příloha č. 4

Přepis rozhovoru

PŘEPIS ROZHOVORU Č. 2

Okruh č. 1

Co kontaktu předcházelo? Dostali pěstouni nějakou podporu? Jakou a od koho?

„Tak to že bude nějaký kontakt, to jsme věděli už na začátku, ještě než jsme si ho brali. Doprovodka zařídila první schůzku, a na první schůzce byla s náma. Pak nám bylo řečeno, že jsou ochotní jít s náma i na další, ale ať si to nějak zařídíme sami. Protože kontakt bude se třemi členy rodiny.“

Okruh č. 2

Jak kontakt probíhal? Kdo požádal o první kontakt? Jak kontakt probíhal a kdo se ho zúčastnil? Jak často a kde probíhal pravidelný kontakt? Jak dlouho trval kontakt? Jak se projevovali rodiče a jak dítě?

„Kontakt probíhal v kavárně. Kontakt má vlastně Dan s jednou stranou rodiny a s druhou stranou. S jednou stranou ten kontakt probíhal na neutrálním prostředí, v prostorách OSPODu, který má asi sjednaný pro takovýchle věci. Tam jsme se sešli, oni se na něj koukli. A domluvili jsme se na další schůzce. Tam jsme se domluvili, že za náma přijedou domů. Daník byl na všech schůzkách. A kontakt s tou druhou stranou proběhl v parku, tam jsme seděli naproti sobě na lavičce. A malej byl v kočárku, byl mu měsíc. A od té doby jsme se setkávali v cukrárně. Nejdřív jsme seděli u jednoho stolu, pak u dvou stolů. Oni si malýho jen chovali. Kontakt tam byl tak tři měsíce. A pak už nás nekontaktovali. Tak už je kontakt jenom s jednou stranou. Ještě je dobrý říct, že sociální pracovnice vlastně řekla, že je to na nás, jak si to zařídíme. A ten kontakt, jak probíhal v té kavárně, tak to bylo s tou rodinou, odkud byl odebraný - a ty no jak to mám říct slušně – jsme si nechtěli pustit domů. A s těma druhejma, to jsme se rozhodli docela rychle.

Jak často, no jednou za čtrnáct dní. To se dodržovalo už od začátku. Kontakt probíhá u nás doma a máme befel od OSPODu, že jim nesmíme půjčit ani kočárek na procházku, protože nic není daný soudně. Kontakt trval dvě hodky. A vždycky byli s náma. A až to bude soudně daný, tak pak bude předávání. Ta jedna strana ho jenom chovala, a jakmile bylo potřeba ho přebalit, tak nám ho šoupli, a ta druhá strana, ty co jezděj k nám domů, tak ty se o něj ty dvě hodiny staraj.

Projevy Daníka ,no zprvu se mi zdálo, že byl rozhozený. Druhej den byl jinej, nebylo to ono. Ale teď jak už je starší a jak je víc zná, tak je bere jako každou jinou návštěvu, která k nám jezdí pravidelnějc.

A dárky jedna strana Daníkovi přinesla pokaždý něco, plínky, sunar, hračky, nám hrnek na kafe, našim psům něco, k vánocům dostal asi deset balíčků od nich zabalený. A z druhý strany nikdy nic.“

Okruh č. 3

Co pro Vás bylo při kontaktu nejtěžší? Časová náročnost, psychická náročnost, finanční náročnost. Jaká byla domluva na příštím kontaktu s rodiči (harmonogram, flexibilně atp.)?

„Zase ty dvě strany no. Tu jednu jsme si pustili domů, ty jsou v podstatě jako známí. Tam je to v pohodě. A ta druhá strana no tam to bylo spíš jít na sílu. Tak nejsou tam žádný sympatie. V podstatě dvě hodiny sedíš, a i když tam zprvu byla snaha z naší strany si o něčem povídat, tak odezva žádná... Divný. Když se pokadil a brečel, tak nám ho beze slova podali. Na dalším kontaktu jsme se domlouvali vždycky na té schůzce. Na té jedný straně se stalo, že byl Daník nemocnej, tak jsme museli schůzku zrušit, a na té druhý straně se stalo,

že když nemohli, tak zavolali že nepřijdou. Vlastně dvakrát. Jednou zavolali, že nepřijdou a pak že můžou asi o tři dny pozdějc. A pak zavolali, že nemůžou a pak už se neozvali. To se omlouvali doprovodce. Kontakt jsme jim nedávali a oni ho asi ani nechtěli. A ta druhá strana, ta ho má. Domluva s doprovodkou byla v pohodě.“

Okruh č. 4

Byl kontakt poté zhodnocen? Kým? Jakým způsobem probíhala reflexe?

„Byl, my posíláme, já tomu říkám práskací maily OSPODu, posílám, že kontakt proběhl a jak proběhl.“

Okruh č. 5

Jaké vidíte výhody a nevýhody kontaktu dětí s jejich rodiči? Jak kontakt vnímáte?

„Výhodou, pevně věřím, že se dostane do té rodiny, která k nám jezdí domů, výhodou je, že je bude znát a předávání nebude probíhat tak na sílu. A nevýhody... Nevím.“

Okruh č. 6

Jak jste byl spokojen s prací OSPODu? Co hodnotíte kladně a co záporně?

„Dobrý. Nováková dala si kafe, který jsme museli zaplatit.“

Okruh č. 7

Jak jste byl spokojen s doprovázející organizací? Co hodnotíte kladně a co záporně?

„My máme doprovodku OSPOD, ale jiný město. Dobrý.“

Okruh č. 8

Je něco, co Vám chybělo? Co by Vám pomohlo?

„Ani nic. My zastáváme názor, že když něco potřebujeme, tak si to zařídíme. Mě nenapadá nic. No možná by nebylo od věci, třeba s těma lidma, který si člověk nechce pustit domů, tak by se hodilo mít nějakou neutrální prostor, jako byl u prvního kontaktu. Protože v té cukrárně je to takový blbý, no sedíš s miminem u stolu. Možná, že kdybysme po tom víc šli, že bysme dokázali něco domluvit. Nás to ani moc nenapadlo, ono bylo pořád teplo, tak jsme si sedli do parku a pak do té cukrárny... A pak oni to utli. Na kontaktu je dobrý, že se ověří ta výdrž. Ta jedna strana ho pořád držela jak prkno, vůbec se nestarali a ta druhá... No nebe a dudy. Sociální pracovnice nám řekla, že je náš pohled důležitý i u soudu.“

Příloha č. 5

Souhrnné tabulky pro účastníky výzkumné sondy

KATEGORIE	ODPOVĚĎ	KÓD
Zájem rodiče	"... návštěva bio rodičů na OSPODu ..."	OSPOD
	"... rodiče kontaktovali OSPOD ..."	
	dopisy od matky	dopis
	dopisy od otce	
	"... matka ji chce zpátky ..."	vůle
	"Tak to, že bude nějaký kontakt, to jsme věděli už na začátku, ještě než jsme si ho brali."	
	"... máma ho bude chtít..."	
	"... nevzdali se ho, oba byli v rodném listě ..."	
	"při přebírání z kojeňáku nám bylo řečeno, že se bude vracet k matce."	
"... matka mi volala, že by chtěla malou vidět ..."	telefon	
Místo kontaktu	park, venku	park
	Kavárna	kavárna
	Cukrárna	cukrárna
	u pěstounů doma	doma
	místnost ve vězení	vězení
	doma u matky	u matky
	na OSPODu	OSPOD
	Herna	herna
	azylový dům	azylový dům
Doba trvání kontaktu	2 hodiny	2 hodiny
	1 hodina	1 hodina
	20 minut	20 minut
	45 minut	45 minut
	3 týdny	3 týdny
	Víkend	víkend
Frekvence kontaktu	jednou za 14 dní	jednou za 14 dní
	Náhodně	nepravidelně
	Nepravidelně	
	jednou za měsíc	jednou za měsíc
	podle potřeby, jak se to hodilo	podle potřeby
	jednou týdně	jednou týdně
	dva víkendy v měsíci	dva víkendy v měsíci
Účastníci prvního kontaktu	sociální pracovníce	sociální pracovníce
	Nikdo	nikdo
	klíčová pracovníce	klíčová pracovníce

KATEGORIE	ODPOVĚĎ	KÓD
Domluva a zařizování kontaktu	"... ať si to zařídíme sami ..."	osamění
	"... je na nás, jak si to zařídíme ..."	volba
	"... bylo to naplánovaný ..."	plán
	"... navštěvovaly jsme se podle toho, jak se to mamince hodilo ..."	potřeba
Náročnost kontaktu	Domluva	domluva
	"... řeči otce ..."	
	"... řeči matky ..."	komunikace
	žádné sympatie	nesympatie
	Překvapení	překvapení
	dlouhá cesta	cestování
	dítě to špatně snášelo	
	péče o dítě	projevy dítěte
	"... doprava stála hodně peněz ..."	finance
	"... otec u mě zvonil doma, a psal mi hnusný zprávy ..."	obtěžování
neschopnost matky		
Zhodnocení kontaktu	"... vyhotovovala se zpráva o kontaktu do spisu ..."	
	"... psali jsme práskací maily ..."	
	"... psal se zápis pro soud ..."	ano
	Ne	ne
Výhody	"... mělo to smysl ..."	
	"... nebyl stresovanej v kojenáku ..."	
	"... maminka si to stihla dozařídít ..."	
	"... otec se o kluka staral, měl ho rád ..."	
	"... rodiče se musej naučit pečovat ..."	smysluplnost
Nevýhody	"... domlouváme si to sami ..."	bez pomoci
	"... jsou to komplikace a nervy ..."	
	"... je to pro mě starost navíc ..."	komplikace
	"... věděl moji adresu i telefon ..."	
	"... rodič může být nebezpečný ..."	ohrožení
	"... otec měl zájem jen proto, aby Lukášek nešel do adopce ..."	naschvál
Dobrá praxe OSPOD	"... nebyl žádný problém, pracovali, jak měli ..."	
	"... snažili se, aby ta matka byla v kontaktu ..."	
	"... všichni chtěli matce pomoci ..."	
	"... neměla jsem s nimi problém ..."	snaha
	"... mohli jsme se na ně obrátit ..."	
	"... jsem spokojená, když se něco děje, tak volají pohotovostnímu soudci ..."	
	"... na nic nečekaj ..."	opora
Špatná praxe OSPOD	"... nekomunikuje s náma ..."	
	"... OSPOD neinformoval vůbec o ničem a nedělal, co měl ..."	nespolupráce
	"... nikdo se o nás moc nestaral, vlastně jsme si to zařizovali sami ..."	
	"... stejně jsem všechno zařizovala já ..."	nezájem

Dobrá praxe doprovázející organizace	"... sehnali mi psychologa, protože holčičce kontakty nedělaly dobře ..."	
	"... byla jsem moc spokojená. Klíčenka mi pomáhala ..."	
	"... spokojená jsem byla, protože u každého kontaktu někdo byl ..."	
	"... při prvním kontaktu se zapojili ..."	
	"... doporučili nám psychologa ..."	
	"... mohli jsme s ní všechno řešit ..."	
	"... pomohla nám sehnat byt v Praze po dobu léčby ..."	
	"... organizace nám domů posílala na pomoc dobrovolníci ..."	pomoc
Špatná praxe doprovázející organizace	"... s kontaktem nám nepomáhá ..."	
	"... naštvál nás paní z doprovodky ..."	bezpředmětné rady
	"... konzultovat jsem mohla, ale k ničemu mi to nebylo ..."	
Doporučení	"... chyběla mi pomoc při organizaci kontaktu ..."	
	"... kdyby nám někdo poradil ..."	
	"... chyběly informace ..."	podpora
	"... tak by se hodilo mít nějaký neutrální prostor, jako byl u prvního kontaktu ..."	prostory
	"... kdyby byli na OSPODu rychlejší ..."	
	"... kdyby s náma mohl aspoň ze začátku jezdit do toho vězení ..."	podpora
	"... pomohla by mi větší ochrana ..."	ochrana
	"... kdyby nám ty cesty někdo proplatil ..."	finance
	"... terapeutické rodičovství ... Bylo by to důležité téma na školení ..."	školení

Příloha č. 6

Kazuistika

KAZUISTIKA Č. 2

Dan, rok narození 2016, nyní pět měsíců

1. Osobní anamnéza

Dan se narodil jako první dítě matky. Matka nekouřila cigarety a nepila alkohol. Na prohlídky chodila občasně, pravidelněji až na konci těhotenství. Po propuštění z porodnice odešla s chlapcem domů. Matka s chlapečkem docházela do poradny v delších časových intervalech, než je obvyklé. Chlapeček nepřibíral na váze a měl zánět spojivek. Pediatrička je odeslala na specializované pracoviště, chlapec tam byl hospitalizován s matkou. Tam se přišlo na to, že matka o chlapce neumí pečovat. Na konci léčby byla matka na vlastní žádost odeslána do dětského centra, odkud po dvou dnech odešla bez chlapce.

Byla kontaktována sociální pracovnice dítěte, která podala návrh na předběžné opatření a umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. Hrozilo totiž nebezpečí, že se matka pro chlapce vrátí, a protože o něj neumí pečovat, byl by v ohrožení života. V dětském centru ho matka nenavštěvovala, ale navštívili ho otec s babičkou. Dříve žil chlapec s nimi ve společné domácnosti, kde docházelo k zanedbání péče, matka chlapci nedávala najíst.

Po předání chlapce do pěstounské péče na přechodnou dobu otec kontaktoval sociální pracovníci, dohodli se na setkávání s chlapcem. Vždy, když chtěli chlapce vidět, kontaktovali OSPOD, který zprostředkoval kontakt. Kontakt byl zprvu asistovaný, nyní probíhá v cukrárně bez přítomnosti sociální pracovnice a doprovodné organizace, přítomni jsou pěstouni na přechodnou dobu. Kontakt probíhá také s dědečkem a tetou z matčiny strany, nejdříve probíhal v cukrárně, nyní chlapce navštěvují v domácnosti pěstounů. Pěstouni po každém kontaktu vypracovávají zprávu pro sociální pracovníci o průběhu setkání, jak probíhalo, kdo pečoval o dítě, zda se o něj zajímali, něco mu přinesli atp. Zpráva je přikládána do chlapcova spisu na OSPODu.

2. Rodinná anamnéza

Matka chlapečka je mladá prvorodička, v době porodu jí bylo osmnáct let. Otec chlapce byl spolu se svými sourozenci v diagnostickém ústavu, jejich matka (babička chlapce) péči o vlastní děti nezvládala. Otec s babičkou byli přítomni, když matka chlapci nedávala najíst a dostatečně o něj nepečovala. Při kontaktu s chlapcem ho chovají, ale nejsou schopni se o něj postarat a utišit ho. Teta s dědečkem z matčiny strany chlapce navštěvují, starají se o něj během kontaktu. Chlapci vždy dovezou pleny nebo hračky. Teta je bezdětná, je jí čtyřicet let. Žije s přítelem. O chlapce by chtěla pečovat, nepopírá to, že má matku jinde, byla by schopná se s ní navštěvovat, pokud bude chtít chlapce vidět. Všichni mají o chlapce zájem, chtěli by ho do péče. Podali návrhy. Sociální pracovnice vyčkává, z každého setkání dává dohromady s pěstouny zprávu, kterou vkládá do spisu. Ke zprávám bude přihlíženo při soudním řízení ohledně péče o chlapce.

3. Prognóza a doporučení

Chlapec trpěl hlady do svých šesti týdnů, měl také zánět spojivek. Zdravotní stav se začal lepší po hospitalizaci v nemocnici. Následně byl umístěn v dětském centru. V pěstounské péči na přechodnou dobu dělá pokroky úměrně svému věku, vypadá spokojeně. V současné době je chlapec zdravý. Návrh na péči k soudu podala chlapcova babička z otcovy strany, otec návrh nepodal. Otec si hledá jiné bydlení než u své matky. Je možné, že ho babička chce kvůli dávkám pěstounské péče. Matka o chlapce zájem nejeví. Návrh podal také dědeček a teta z matčiny strany. Dědeček podal návrh kvůli tomu, aby chlapec nešel do ústavního zařízení. Termín soudního jednání není stanoven, soudy si přehazovaly místní příslušnost případu. Sociální pracovnice chlapce pozoruje, jak se situace vyvíjí, kdo vytrvá v kontaktu s chlapcem a kdo se projevuje aktivně směrem k péči.